

KERKBEHEER

In deze uitgave o.a.:

- Herbestemming kerkgebouwen en de belangrijke rol die de overheid daarbij kan vervullen
- Richtlijnen voor de begroting 2012, het collecterooster 2012 en het overleg met het college van diakenen
- Regiobijeenkomsten van de provinciale afdelingen van de VKB in het komende najaar
- Aandacht voor grafmonumenten en -zerken en het MeMo-project van de universiteit van Utrecht

VERENIGING VOOR
KERKRENTMEESTERLIJK
BEHEER IN DE PKN

van hoogevest architecten

Bureau voor Architectuur en Restauratie
Bureau voor Consultancy
Bureau voor Architectuurhistorie Kariatiden

Van Hoogevest Architecten maakt plannen voor restauratie, nieuwbouw, onderhoud, herinrichting en herbestemming van kerkgebouwen. Uitgaande van duurzame oplossingen wordt het bouwproces door ons bureau begeleid van ontwerp tot en met oplevering van het werk.

Van Hoogevest Architecten BV
Westsingel 9 / 3811 BA Amersfoort
T 033 - 463 17 05 / E bureau@vanhoogevest.nl

www.vanhoogevest.nl / www.bouwenophistorie.nl

KERKORGELBOUWERS

J.L. VAN DEN HEUVEL

vdheuvel.orgelbouw@wxs.nl
<http://vandenheuvel-orgelbouw.nl>

AMSTELWIJCKWEG 44 3316 BB DORDRECHT TEL. 078-6 17 95 40

De kracht in vellen offset.

 Roto Smeets

Roto Smeets Grafiservices

Grafiservices

Een bedrijf dat vecht voor de successen van zijn klanten. Of het nu gaat om vellen offset, pre-media, nabewerking, pre-distributie of distributie... Superstrong, sharp, safe & fast.

T 030 - 282 28 22
T 040 - 250 50 00
www.rsgrafiservices.nl

SLOOFF - ORGELBOUW

www.sloofforgelbouw.nl

Luijtenstraat 17
2941 CE Lekkerkerk

Tel.: 0180—68 15 62
e-mail: info@sloofforgelbouw.nl

Nieuwbouw
Restauratie
Stemmen en
Onderhoud

Goede verstaanbaarheid in de kerk is thans eenvoudig te realiseren. De veelheid van akoestische problemen hebben wij met onze exclusieve CANTOR apparatuur definitief opgelost...

Cantor levert sublieme verstaanbaarheid van spraak en muziek in uw galmrijke kerkzaal. Predikanten roemen de grote bewegingsvrijheid die zij hebben met onze Cantor microfoons

dialogo church sound

**T: 040- 2420840 E: info@cantorsound.nl Website: www.cantorsound.nl
Een informatiepakket vraagt u aan via info@cantorsound.nl of ☎ 040- 2420840**

Aanbevolen door kerkrentmeesters als het om tientallen jaren zekerheid gaat

Optimaal sparen? SKG!

PKN kerken kunnen bij Stichting Kerkelijk Geldbeheer sparen, lenen en hun betalingsverkeer regelen. Bovendien biedt SKG Online u de mogelijkheid digitaal betalingen te verrichten. SKG werkt zonder winsttoegmerk. Met gunstige rentepercentages en lage kosten voor betalingsverkeer. Want ons motto is: *Geld van de kerk voor de kerk!*

www.skggouda.nl

VELLEMA TORENUURWERKEN

Vellema Torenuurwerken is al meer dan zestig jaar gespecialiseerd in reparatie, restauratie en periodiek onderhoud van (monumentale) torenuurwerken en klokken. Vellema combineert kennis en respect voor historische- en monumentale waarde met de vele mogelijkheden van toepassing van eigentijdse (automatiserings)technieken.

Kijk op onze website voor meer informatie of bel ons voor een vrijblijvende afspraak: **0518 43 22 99**.

**VELLEMA. PASSIE
VOOR MENS EN
TECHNIEK.**

VELLEMA
TORENUURWERKEN

VELLEMA TORENUURWERKEN - GRIENEDYK 48 - HALLUM - WWW.VELLEMA.NL

dekkerdrukwerken

hortensiastraat 10, 8903 JN leeuwarden
telefoon: (058) 233 00 00 www.dekkerdrukwerken.nl
u kunt nu ook via onze website bestellen, zie "webdrukkerij"

VOORDELIGE COLLECTEBONNEN

1,00	1,25	1,50	2,00	2,50	5,00
1,00	COLLECTEBONNEN				5,00

DEN HOED aannemers

Den Hoed Aannemers B.V.
Postbus 79
2860 AB Bergambacht
Telefoon : 0182 - 351 225
Email : aannemers@denhoed.nl
Website : www.denhoed.nl

Den Hoed Aannemers uit Bergambacht, ruim 70 jaar een begrip in de bouw. Gespecialiseerd in restauratie en onderhoud van uw kerkgebouw, bedrijfspand of woning.

De ambachtelijke bouwer

Kerkkroonluchters, restauraties, gieterij en techniek

Als laatste bedrijf in Nederland produceert Brink & van Keulen in haar gieterij al decennia op ambachtelijke wijze authentieke koperen kroonluchters. Ruim honderd authentieke modellen, waarvan de spanwijdte variëren van 37 cm tot 230 cm. Stuk voor stuk massief koperen kunstwerken, die generaties meegaan.

Onze referenties omvatten vele kerken en gebouwen waaronder nagenoeg alle grote kerken in Nederland zoals De Nieuwe Kerk te Amsterdam, De Nieuwe Kerk te Delft, De Laurenskerk te Rotterdam enzovoort.

Ook op het gebied van restauraties hebben wij een lange lijst met kerken, waar de oude en vaak incomplete kronen, na een grondige opknappbeurt, weer in hun volle glorie de kerken sieren. De door Brink & van Keulen gehanteerde werkwijze wordt aanbevolen door monumentenzorg, omdat de levensduur van de kronen hierbij langer is dan bij poetsen.

Behalve grote kerkkronen hebben wij een groot aantal kleinere modellen voor luxe woningen, raadszalen en andere monumentale en representatieve ruimtes.

Graag sturen wij onze catalogus of bezoeken wij u vrijblijvend voor een advies.

U kunt ook een afspraak maken voor een rondleiding door onze kopergieterij, waar u kunt zien hoe deze kroonluchters nog steeds voldende het eeuwenoude ambacht worden gemaakt.

Brink & van Keulen 1646 b.v.
Generatorstraat 17
1014 AT Amsterdam
Tel: 020-7370230
e-mail: info@brinkenvankeulen.nl
website: www.brinkenvankeulen.nl

KERKBEHEER

Colofon

Dagelijks bestuur VKB

Mr. P.A. de Lange, Mijnsheerenland, voorzitter
 Mr. J.G.H. Krajenbrink, Oegstgeest, vice-voorzitter
 Drs. C. de Raadt, Bodegraven, secretaris
 W.G. Roseboom, Nieuwegein, 2e secretaris-penningmeester
 Ing. D.J. van Cuilenburg AA/MA, Leiden, penningmeester
 mevr. E.J. Steensma-Dijk, Buitenpost, lid
 M.G.R. Barendrecht, Maassluis, lid en
 ir. B.P. de Wit, Sprang-Capelle, lid.

Ereleden

D.G. Bijl, Th.L. van Hazel en
 drs. G. van Soest

Redactie

W.G. Roseboom, voorzitter, J.C. Riemersma,
 H.L. Roth en R.M. Belder, eindredacteur

Centraal Bureau

Nicolaas Maessingel 271D,
 3311 KS Dordrecht
 E-mail: info@kerkrentmeester.nl;
 Tel. 078 - 639 36 66, fax. 078 - 631 59 49
 Website: www.kerkrentmeester.nl

Postadres administratie en redactie

Postbus 176, 3300 AD Dordrecht

Abonnementen

Abonnementsprijs per jaar voor leden van de VKB: 1 t/m 5 abonnementen € 22,- per abonnement; 6 t/m 10 abonnementen € 20,- per abonnement en 11 en meer abonnementen € 18,- per abonnement. Abonnementsprijs voor niet-leden € 25,- per abonnement. Deze prijzen zijn exclusief 6 pct. BTW. ISSN 1568-8712

Vormgeving

Grafisch Bureau DUS BV, Rotterdam

Druk

Roto Smeets GrafiServices

Oplage

7.000 ex.
 © september 2011

INHOUDSOPGAVE

De begroting 2012	263
Samenwerking met overheid leidt tot prima resultaten	265
Heeft uw kerkgebouw een goed binnenklimaat?	269
Stichting Behoud en Herbestemming Religieus Erfgoed vraagt steun kabinet	271
Folders en actiemateriaal voor Kerkbalans 2012	272
Richtlijnen begroting 2012	273
Kalender voor de kerkrentmeester	276
Schwartzburg-orgel gerestaureerd	276
Aanpassing pachtprizen	277
Dominee wordt te duur	278
Regiobijeenkomsten provinciale afdelingen najaar 2011	279
Ruim € 4,3 miljoen voor 52 rijksmonumenten in Friesland	280
Subsidies voor 7 orgels toegekend	280
Kerk wint ict-prijs met LRP	280
Studiedagen kerkmuziek in Winterswijk	281
Ontwikkelingen roerend religieus erfgoed en orgelzaken	282
Arnhem zit met kerk in de maag	283
Agenda voor kerkrentmeesters	283
Jaarverslag 2010 SKG	284
De orgelbank	284
Kerk als begraafplaats	284
Grafzerken: vaak vergeten cultureel erfgoed	285
Collecterooster 2012	287
Gerestaureerde kerk Odoorn weer in gebruik	288
Positief resultaat landelijke Kerk	288
Friese kerken zetten deuren open	288
De kerkorde in revisie (5)	289
VKB-congres workshop 5	290
Onderlinge samenwerking van gemeenten	293
Mr. J. Woutersen overleden	295
Organist en adviseur Jan Jongepier overleden	295
Met Kerkbalans het jaar rond	295
Draaginsignes bij jubilea	296
Koninklijke onderscheiding	296

Van de voorzitter

Mr. P.A. de Lange

In het vorige nummer van Kerkbeheer schreven we over transparantie en inspiratie met het oog op de actie Kerkbalans 2012. Dat raakt natuurlijk dicht aan de inhoud van de begroting 2012. Bij Kerkbalans gaat u de gemeente namelijk vertellen wat er zoal aan activiteiten wordt ontwikkeld en hoe de begroting ervoor staat. Lukt het om de rode cijfers te vermijden, of moeten de gemeenteleden een extra inspanning leveren?

Het opstellen van de begroting voor het komende jaar heeft er baat bij als er een goede meerjarenbegroting aanwezig is. Een jaarbegroting is één van de jaarschijven van een meerjarenbegroting. Deze jaarschijf kan dan worden bijgesteld aan de hand van de realisatie van het afgelopen jaar. Waren er structurele en/of incidentele meevallers of tegenvallers? Bovendien kan er voortschrijdend inzicht zijn in de beleidsplannen van de gemeente.

Een begroting is een begroting en maakt dus gebruik van ramingen/schattingen. Probeer PM-posten te vermijden, als het exacte bedrag nog niet bekend is, want daardoor is het saldo van inkomsten en uitgaven niet correct. Begroot zo realistisch mogelijk, neem desgewenst een stelpost op voor onvoorziën, maar bouw geen reserve op in alle losse onderdelen van de begroting.

Voor het rekenwerk zijn ook richtlijnen nodig. Wat kunnen we het komende jaar verwachten aan ontwikkelingen op de diverse terreinen. In dit nummer van Kerkbeheer treft u dan ook een artikel aan met richtlijnen voor de begroting 2012.

Uit de richtlijnen komen geen zaken naar voren die heel ingrijpend zijn. Grote begrotingsposten zijn salarissen en traktementen. De onderhandelingen inzake nieuwe cao-afspraken voor de rijksambtenaren zijn nog niet afgerond bij het schrijven van deze rubriek, maar de verwachting is dat de nullijn min of meer zal worden vastgehouden. De loonkostenstijging zal vermoedelijk niet meer dan 1 procent zijn. Een percentage dat ook wordt gehanteerd door de Beleidscommissie Predikanten en door het Bestuur van de Dienstenorganisatie.

De meeste gemeenten zijn vertrouwd met de door de landelijke kerk aangeboden Excel-bestanden voor begroting en jaarrekening. Dat biedt een uniforme opzet. Ook is er een handleiding beschikbaar voor het opstellen van begroting en jaarrekening. U treft deze bestanden ook aan op onze website (na inloggen). Mocht u nog uitgaan van een eigen model, dan kunnen we de uniforme modellen van de kerk aanbevelen.

Deze keer staan we wat meer stil bij het rekenwerk en de

De begroting 2012

presentatie, en minder bij de procedurele kant van de begroting. In ordinantie 11, artikel 6 treft u meer aan over het jaarlijkse overleg, de ontwerp-begroting, het ontwerp-collecterooster (zie ook elders in deze editie), het publiceren van de samenvatting, het vaststellen en de termijnen.

Veel succes bij deze belangrijke zaak in de jaarplanning van een kerkelijke gemeente.

Komt U bij ons kijken of komen wij naar U toe?
Op www.KANTINEMEUBILERING.nl
staan modellen- kleuren-prijzen van stoelen - tafels en
kapstok.
Tel. 0183-505085

PRONK BOUWT MET MEERWAARDE

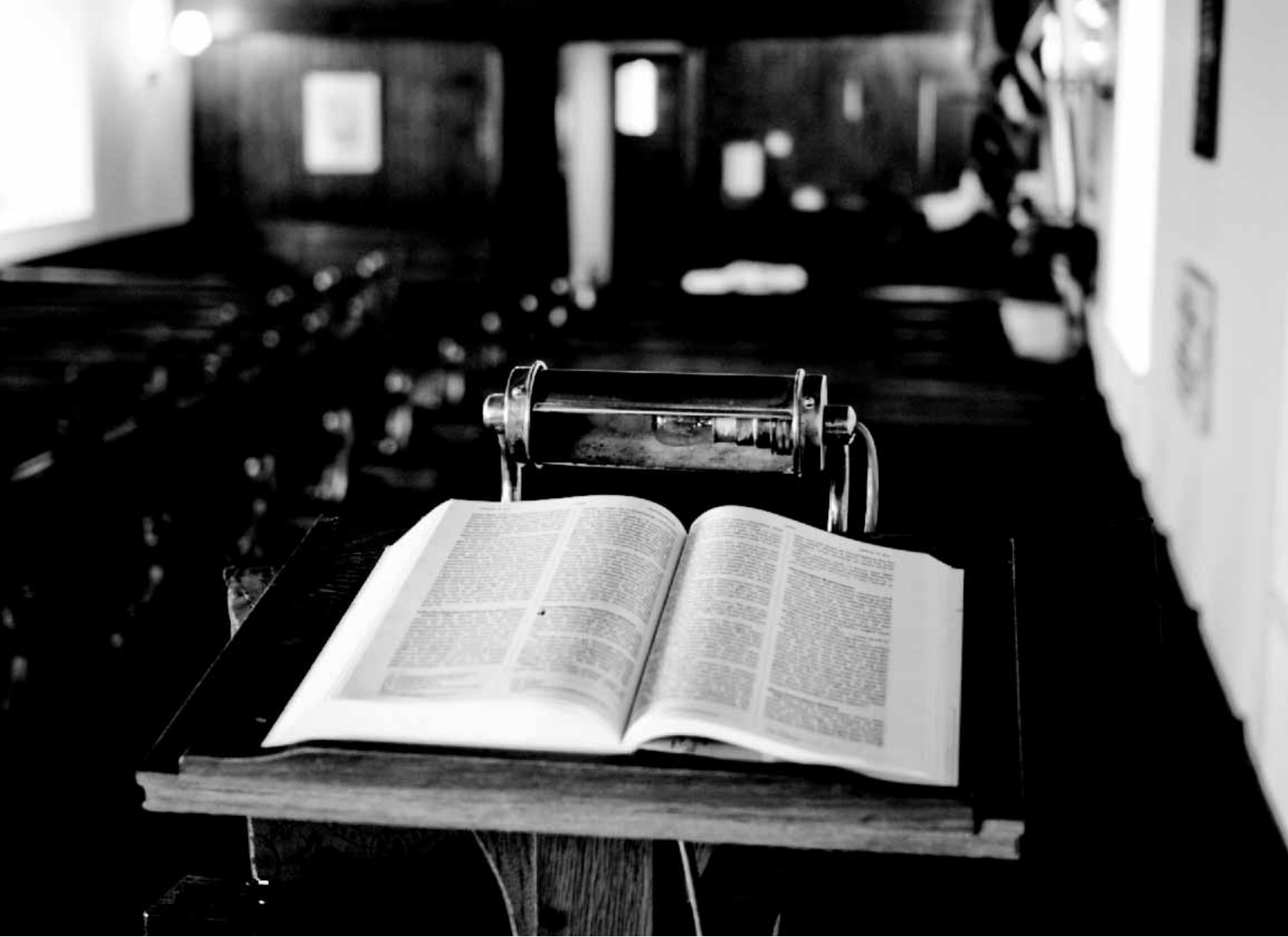
Vakgroep
Restauratie

PRONK LEIDERS BV

leidekwerk
lood-, koper- en zinkwerk
ladder- en klimhaken

Machinestraat 2, Postbus 20, 1749 ZG Warmenhuizen
Telefoon (0226) 391374, fax (0226) 392032

E-mail: info@pronkbouw.nl, website: www.pronkbouw.nl

Via de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer (VKB) kunnen plaatselijke kerkelijke gemeenten gebruik maken van speciale verzekeringen. Via verzekeringsmakelaars Marsh Nederland en Mercer heeft de Vereniging een aantal collectieve polissen tot stand gebracht. Deze verzekeringen zijn op maat gemaakt en zijn zeer concurrerend dankzij het collectieve karakter. Kijk op www.kerkrentmeester.nl onder verzekeringen voor adequate dekkingen tegen zeer lage premies. Zo kunnen de volgende verzekeringen afgesloten worden:

Mercer:

- persoonlijke ongevallenverzekering
- ongevallenverzekering voor vrijwilligers
- reis/ongevallenverzekering
- vervangingsverzekering predikanten
- zorgverzekering

Uw contactpersoon

Alex Groen

T: 010 - 40 60 842

E: info.vkb@mmc.com

Marsh Nederland:

- wettelijke aansprakelijkheidsverzekering
- bestuurdersaansprakelijkheidsverzekering
- rechtsbijstandverzekering
- fraude- en berovingverzekering

Uw contactpersoon

Pieter Stoeltie

T: 020 - 54 17 539

E: info.vkb@mmc.com

MERCER

MARSH

Samenwerking met overheid leidt tot prima resultaten

R.M. Belder

In Appingedam is onder regie van het gemeentebestuur een uniek proces van herbestemming van kerkgebouwen, de Carousel genoemd, afgerond.

Overleg tussen de burgerlijke gemeente, het college van kerkrentmeesters en de Stichting Oude Groninger Kerken heeft tot deze passende oplossing geleid. Omdat de betekenis hiervan verder reikt dan Appingedam, kan dit als voorbeeld en inspiratiebron dienen voor andere colleges van kerkrentmeesters die met soortgelijke problemen worden geconfronteerd.

Nicolaïkerk van de protestantse gemeente Appingedam.

Voor de Vereniging van Beheerders van Monumentale Kerkgebouwen in Nederland (VBMK) was dit aanleiding over deze thematiek een regiobijeenkomst te beleggen voor de provincies Drenthe, Friesland en Groningen. Deze bijeenkomst vond plaats op 6 juli 2011 in de Nicolaïkerk van de protestantse gemeente van Appingedam en werd door circa 50 personen bijgewoond.

Modern kerkbeheer

De regiobijeenkomst werd geleid door de heer G. van Hasselt, bestuurslid van de VBMK, die een korte toelichting op het werk van de VBMK gaf. De vereniging, die in 1981 is opgericht, bestaat 30 jaar en telt nu 200 leden waaronder stichtingen en bisdommen en heeft 125 donateurs. De heer Van Hasselt wees op de hoofddoelstelling van de VBMK, namelijk het in stand houden van het monumentale kerkgebouw en het multifunctioneel gebruik daarvan bevorderen door met name op professionele wijze het kerkbeheer daarvan ter hand te nemen.

De VBMK werkt nauw samen met andere monumentenorganisaties, het Nationaal Restauratiefonds en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Verder heeft de VBMK regelmatig overleg en werkt zij samen met de Vereniging van Neder-

G. van Hasselt.

landse Gemeenten (VNG), Erfgoed Nederland en tal van andere organisaties die zich inzetten voor monumentaal erfgoed in Nederland. Hij wees in dit verband op publicaties die de afgelopen jaren zijn verschenen waarbij de VBMK en de VNG nauw hebben samengewerkt. Ook het houden van regiobijeenkomsten is één van de doelstellingen van de VBMK. Daaruit blijkt dat de problematiek in beginsel overal gelijk is, maar per regio zijn er altijd weer verschillen te ontdekken.

Invalshoek

Omdat in de komende tijd gemeenten en kerken in het land met bezuinigingen worden geconfronteerd, is het nodig om met het oog op de toekomst een goed draagvlak te creëren. Dat betekent dat er een goede samenwerking moet zijn met de plaatselijke overheid en de woongemeenschap. Het model van "de Carrousel" van Appingedam is daar een lichtend voorbeeld van, aldus de heer Van Hasselt. Omdat het model dat Appingedam heeft toegepast voor alle partijen van belang is, besloot de VBMK de partijen die hierbij betrokken waren aan het woord te laten. Daarom zouden zij vanuit hun eigen invalshoek hun ervaringen vertellen waarbij duidelijk wordt welke leermomenten uit "de Carrousel" zijn af te leiden die zowel voor de burgerlijke als de kerkelijke gemeenten interessant zijn.

Hierna werd een viertal inleidingen gehouden. De kerkelijke invalshoek werd belicht door de heer M. van Bostelen, voorzitter van het college van Kerkrentmeesters. De rol van de burgerlijke gemeente werd uiteen

In de pauze wordt er even bijgepraat.

gezet door mevr. H.K. Pot, burgemeester van de stad Appingedam. De professionele en de regionale invalshoek werd besproken door de heer P.G.J. Breukink, directeur van de Stichting Oude Groninger Kerken. Over de bijdrage van de gemeentelijke overheid bij herbestemming van kerkgebouwen sprak de heer G. Koster van de VNG. Van deze inleidingen is hieronder een samenvatting opgenomen. Tenslotte vond er nog een discussie hierover met de inleiders plaats, waarbij het volgende nog eens werd geaccentueerd.

Succesfactoren

De heer Van Hasselt noemde nog eens de succesfactoren van de Carrousel voor Appingedam, namelijk:

- Een heldere visie van de burgerlijke gemeente op de cultuurhistorie en deze verankeren in lokaal beleid.
- Werken aan een duurzame exploitatie van de monumenten die een wezenlijk onderdeel vormen van de stad Appingedam.
- Bereid zijn om de handen ineen te slaan en samen nieuwe wegen te zoeken.
- Het initiatief ligt bij de kerken, met de gemeente als makelaar die tevens de regie voert en waarbij kwaliteit wordt ingebracht van de Stichting Oude Groninger Kerken.
- De bevolking er vroegtijdig en continu bij betrekken.
- Zorg voor één loket.
- Geloof hebben in een goede afloop.

Mevr. Pot wees op de win-win situatie. De stad Appingedam kan niet zonder de kerken en de kerken hebben meer dan ooit het geval was draagvlak nodig.

De heer Van Bostelen wees erop dat van de 80 vrijwilligers die zich de gehele week inzetten voor het openstellen van de kerk, het grootste deel geen kerklid is. De vergrijzing kan een bedreiging zijn voor de toekomst, maar hij was er vast van overtuigd dat de huidige activiteiten een goede uitstraling hebben op de jongeren uit Appingedam.

De heer Breukink heeft de ervaring dat wanneer de kerk de deur open zet naar de gemeenschap, deze gemeenschap goed meedoet.

De heer Koster wees er op dat de problematiek in de Randstad groter is, omdat daar minder contact is en de sociale band ook minder hecht is. Maar de formule zoals die in Appingedam is toegepast is de basis om optimaal te scoren.

De heer Van Hasselt sloot af door te stellen dat Appingedam de carrousel in gang heeft gebracht. De zaak draait en op deze wijze kunnen kerk en overheid belangrijke zaken voor de samenleving tot stand brengen.

Een samenvatting van de inleidingen is vanaf pagina 267 opgenomen.

Voormalig kerkgebouw Jukwerd, een buurtschap bij Appingedam, sinds 1981 in gebruik bij een kunstschilder.

De kerkelijke invalshoek

M. van Bostelen, voorzitter college van kerkrentmeesters Appingedam

M. van Bostelen.

De heer Van Bostelen deelt mee dat de directe aanleiding het plaatselijk Samen op Wegproces vormde om vervolgens te komen tot de keuze van de gebouwen. Er werd gekozen voor de Nicolaïkerk, de ontmoetingsplaats voor kerk en cultuur. De hervormde gemeente van Tjamsweer, die ook onder de burgerlijke gemeente van Appingedam ressorteert, gaf er de voorkeur aan zelfstandig te blijven. Duidelijk werd dat de kerk gerestaureerd moest worden en vervolgens aangepast aan de behoeften van de te vormen protestantse gemeente van Appingedam.

Omdat bekend was dat de gemeente Appingedam de Wijkstraat, waaraan het complex van de Nicolaïkerk is gelegen, wilde gaan herinrichten, is contact met de gemeente Appingedam gezocht. Zowel de burgerlijke gemeente als de kerkelijke gemeente hadden plannen om tot een herinrichting van dit stadscentrum te komen. Daarom is gezocht naar samenwerking.

De kosten van de restauratie van het totale complex rondom de Nicolaïkerk, bedroegen ruim € 1,8 miljoen. Er is met de gemeente gesproken, de provincie Groningen en het Rijk werden ingeschakeld en er zijn fondsen aangeschreven. Dat leidde ertoe dat door het Rijk € 385.000 werd toegezegd, door de provincie Groningen € 420.000 en de gemeente Appingedam zegde een fors bedrag toe. Ook werd er een beroep op de inwoners van Appingedam gedaan, wat € 35.000 opbracht.

Toen de financiering rond was, nam de kerkenraad het besluit om de

gereformeerde Kabzeël te verkopen. Die werd verkocht aan de gereformeerde kerk vrijgemaakt.

De Nicolaïkerk is niet van ons, benadrukt de heer Van Bostelen. Het is een gebouw dat in feite door iedereen in Appingedam gebruikt kan worden. Samen met de gemeenschap van Appingedam zijn we voor dit gebouw verantwoordelijk. Dat vraagt veel innovatie en een positieve aanpak, want "kan niet, bestaat niet". We moeten als kerk blijvend denken aan de kansen. Natuurlijk zijn er ook bedreigingen maar daar moeten we niet zo lang bij stil staan. Kerk en cultuur gaan wat dit betreft "hand in hand". Veel mensen, ook zij die geen deel van de protestantse gemeente van Appingedam uitmaken, zijn bereid medewerking te verlenen voor een duurzaam gebruik van deze kerk, die niet van ons is, maar van de gehele gemeenschap van Appingedam, aldus de heer Van Bostelen.

De rol van de burgerlijke gemeente

H.K. Pot, burgemeester van de Stad Appingedam

Mevr. H.K. Pot.

Mevr. Pot, die zeer betrokken is bij dit project, geeft een kort overzicht van de historie van de Stad Appingedam die in 1327 stadsrechten kreeg. Appingedam is een gemeente die in ontwikkeling is met nieuwbouw, maar bovendien is het voor de stad van wezenlijk belang de oude kern te vitaliseren. Zij wijst erop dat Appingedam al veel eerder met een carrousel bezig was met kerken als o.a. Marsum, Tjamsweer en Jukwerd, welk gebouw voor f 1 verkocht is aan een kunstenaar die er nu nog in woont.

Kerkelijke gemeenten mogen een

heldere en integrale visie verwachten van de burgerlijke gemeente Appingedam, die de zorg heeft voor een stad met zo'n 12.000 inwoners. Het beleid wordt gebaseerd op een toekomstvisie voor 2030 en van iedere inwoner wordt verwacht dat hij of zij hieraan meedoet.

De Nicolaïkerk is het hart van de stad en deze stad heeft een integrale aanpak nodig om te komen tot een vitalisering van dit stadsdeel. Neem dan als uitgangspunt de kerk centraal te stellen en het beleid zodanig te maken dat de kerk multifunctioneel gebruikt kan worden. Daarnaast moet beleid ontwikkeld worden waardoor iedereen het als normaal beschouwt dat de kerk, behalve plaats van samenkomst voor de eredienst, een verzamelplaats is voor inwoners van Appingedam om veel andere zaken te organiseren. Het vertrouwen hierin groeit bij de mensen, aldus mevr. Pot.

Er moet een brede blik komen op het monumentenbeleid. De monumenten in stand houden, is een belangrijke zaak, maar de monumenten intensief gebruiken, is iets dat professionaliteit van het kerkbeheer vraagt. De Stichting Oude Groninger Kerken heeft in de Carrousel van Appingedam een belangrijke rol gespeeld.

Het is een proces waarin we elkaar goed moeten verstaan en waar bij alle partijen de wil aanwezig is, om er uit te komen en er iets moois van te maken. Om dit goed aan te pakken is het een vereiste dat de kerken het initiatief nemen om met de lokale overheid contact op te nemen. Van de lokale overheid mag worden verlangd dat die een heldere visie heeft op het behoud en gebruik van ons cultureel erfgoed. Zij zal de regie moeten voeren om samen met de kerken een beleid te ontwikkelen door nieuwe wegen te zoeken voor het optimaal gebruik van onze monumenten.

Geloof hebben in een goede afloop en, zoals de heer Van Bostelen noemde, gebruik maken van de kansen die aanwezig zijn, zijn belangrijke aangelegenheden, zo besloot mevr. Pot. ►

De professionele en regionale invalshoek

P.G.J. Breukink, directeur Stichting Oude Groninger Kerken

P.G.J. Breukink.

De heer Breukink is van mening dat de keuze van de term "Carrousel" voor het herbestemmingsproject van Appingedam goed is geweest, want allerlei organisaties zoals overheden, subsidiënten, andere geldgevers en gebruikers draaien mee en zien, zodra de carrousel tot stilstand is gekomen een fantastisch resultaat. De vraag is of onze stichting eigenlijk hierbij betrokken moest zijn. Wanneer ik het geheel overzie dan komen er twee rollen naar voren, die de participatie van onze stichting rechtvaardigen, namelijk de rol als vangnet en die van herbestemmer.

De heer Breukink wijst op de situatie van de kerk van Marsum, eenzaam op een wierde gelegen aan de rand van de gemeente en een icoon van de stichting. Het monument heeft een uitstraling die past bij wat men als Groninger kerk ziet: klein, stoer en met een belangrijke visuele rol in het landschap. De stichting heeft de kerk opgevangen en laat haar zoals ze is. Stil en onaangetaast. Geen herbestemming, geen voorzieningen. Nu niet en nooit niet. Dat is een voorbeeld van de vangnetconstructie.

Verder noemt de heer Breukink de situatie van de kerk van Solwerd. De kleine en vrijzinnige geloofsgemeenschap is niet in staat de kerk te restaureren en te rehabiliteren. De Plaatselijke Commissie, die het beheer over deze kerk voert, staat nu voor de opgave de kerk een plek te geven in het culturele leven van Appingedam. Dat is niet eenvoudig en dankzij de vangnetconstructie hebben onze vrijwilligers de tijd om samen met de stichting te zoeken naar mogelijkheden om deze

prachtige locatie een renderende exploitatie te geven.

De rol van herbestemmer ligt naar de mening van de heer Breukink, zeker op het platteland, bij de professionele organisaties die de kracht en de know how in huis hebben om zo iets ingewikkelds aan te pakken. Hij licht dit toe aan de hand van het praktijkvoorbeeld van Opwierde. Ook bij de onlangs verworven synagoge komt de commercie om de hoek kijken. De stichting is in staat risicodragende financiering in te zetten om een gezonde financiële basis onder een bepaald herbestemmingsproject te zetten.

De carrousel is een prima voorbeeld van het samen optrekken van allerlei partijen onder de bezielende leiding van het gemeentebestuur. Open Monumentendag 2011 staat in het teken van de herbestemming. Met Appingedam als voorbeeld moet de politiek te overtuigen zijn dat er vangnetten en herbestemmers nodig zijn om samen de opgave voor het behoud van het bedreigde religieuze erfgoed aan te pakken. Als dat lukt, kunnen we zeggen: samen staan we sterk. In Appingedam begon de victorie!, aldus de heer Breukink.

De rol van de overheid bij herbestemming van het kerkgebouw

G. Koster, verbonden aan de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG)

G. Koster.

De heer Koster, die meedeelt dat de VNG sinds vele jaren gevestigd is in de Oude Willemskerk te 's-Gravenhage, gaat in op de rol van de overheid bij de herbestemming van monumentale kerkgebouwen. Bekend is wat er tijdens het Jaar voor het Religieus Erfgoed (2008) gedaan is en welke afspraken er voor de komende jaren gemaakt

zijn. Bij de herbestemming van de kerk moet het oorspronkelijke gebruik, namelijk waarvoor de kerk destijds gebouwd is, veel aandacht hebben. De burgerlijke gemeente kan daarin, en Appingedam heeft dat eigenlijk ook bewezen, een voortrekkersrol vervullen. De gemeente zal over een structuurvisie en een bestemmingsplan beschikken. Op basis daarvan wordt nagegaan aan welke sociaal-culturele doeleinden en maatschappelijke doeleinden accommodaties dienen te voldoen.

De rol van de overheid is dat de plaatselijke gemeente, zoals mevr. Pot dat ook noemde, de regie voert. Belangrijk is dat men zich richt op de essentie van het gebouw en er beleid van gaat maken dat het gebouw voor meerdere functies bestemd wordt. Voorkomen moet worden dat, zoals een enkele keer in de stad gebeurde, het proces van afstoting en herbestemming in een laat stadium bij de burgers bekend wordt. Dan ontstaan er allerlei actiegroepen en dat soort situaties kan beter voorkomen worden.

De heer Koster noemt verder een aantal zaken waar "Den Haag" zich in de problematiek probeert een voorstelling te geven. Er is de Modernisering Monumentenzorg (MoMo) waarmee ook de kerkbeheerders op korte termijn te maken krijgen. Daarnaast is er de steunverlening in de vorm van subsidie volgens het BRIM. De heer Koster deelt mee dat er, exclusief de resultaten van de kaasschaafmethode als gevolg van de bezuinigingen, voor dit jaar nog € 51 miljoen beschikbaar is. De heer Koster sluit zijn inleiding af met de oproep vertrouwen te hebben in eigen kunnen. De gemeenten zijn geheel autonoom en een gemeentelijk netwerk is van levensbelang. Verder moet men, behalve positief denken in de zin van "waar een wil is, is een weg" ook de realistische kant voor ogen houden en tenslotte is het van groot belang om draagvlak te vinden, ofwel "vrienden te maken", zo besloot de heer Koster zijn bijdrage.

Heeft uw kerkgebouw een goed binnenklimaat?

D. Ketel

Veel kerkgebouwen hebben problemen als het gaat om het binnenklimaat; vooral in de wintermaanden. Het is of te warm, of te koud; het tocht of er zijn problemen met het orgel. Bovendien rijzen de stookkosten de pan uit. Zit het probleem in de verwarming of moet er worden geïsoleerd? Wie moeten we raadplegen voor advies en hoeveel kost dat? Voor deze dilemma's staan kerkrentmeesters en kerkbeheerders, die én de bezoekers tevreden willen stellen, de financiën in de gaten moeten houden, én verantwoordelijk zijn voor het onderhoud van het gebouw zelf. Cruciaal is de vraag: waar moet een binnenklimaat aan voldoen om met de laagste kosten toch zoveel mogelijk aan al deze voorwaarden te kunnen voldoen?

Niet alle vragen kunnen meteen worden beantwoord. Dit artikel behandelt de meer fundamentele ins en outs van het binnenklimaat.

Waaruit bestaat het binnenklimaat?

Veel mensen denken dat het binnenklimaat van een gebouw alleen wordt bepaald door de temperatuur. Echter, het binnenklimaat is meer, zeker als het gaat om

behaaglijkheid. Wanneer vinden we de omgeving behaaglijk, en is er wel zoiets als een juist binnenklimaat? Ten aanzien van dit probleem heeft de Deense geleerde Fanger (zie o.a. *Thermal Comfort, P.O. Fanger, McGraw-Hill, New York, 1970*) jaren geleden al geprobeerd er wat orde in te scheppen en hij kwam met de volgende uitkomsten: behaaglijkheid wordt bepaald door de temperatuur, de luchtvochtigheid, de snelheid van luchtverplaatsing en twee persoonlijke parameters: kleding en inspanning. Kortom, met alleen kijken naar de temperatuur komen we er niet!

Hoe werkt het?

Als we allereerst vanuit het oogpunt van kerkrentmeesters willen kijken naar de mogelijkheden die er zijn om het binnenklimaat te regelen, dan gaat dat dus om de zogenoemde fysische factoren: temperatuur, luchtvochtigheid en snelheid van luchtverplaatsing.

De eerste factor van behaaglijkheid: temperatuur. Beschouwen we daarbij eenvoudig — en misschien wat oneerbiedig gezegd — het kerkgebouw als een doos met een

wand (de zgn. bouwschil), die binnenklimaat en buitenklimaat van elkaar scheidt (Zie de foto), dan is het alleen de isolatiewaarde van die schil die bepaalt hoe snel de warmte zich over beide klimaatsvlakken verdeelt, niet tot in welke mate. Uiteindelijk zal er een warmte-evenwicht ontstaan en is er verwarmingsenergie nodig wanneer er warmte van binnen naar buiten gaat (wintersituatie) en zonne-energie in het omgekeerde geval (zomersituatie). Gasverbruik zal daarom dus ook toenemen wanneer de buitentemperaturen dalen ten opzichte van de binnentemperatuur.

Echter, het hoeft dus absoluut niet zo te zijn, dat er bij een buitentemperatuur van 10°C meer gas verbruikt wordt dan bij 15°C, want het hangt er wel van af hoe groot in een bepaalde situatie de afstand (in °C) is tussen de binnentemperatuur en de buitentemperatuur. Bij kerkverwarming wordt dit niet altijd zo bedacht. Het verschil in temperatuur tussen binnen en buiten (zogenoemde dT (delta T)-waarde, uitgedrukt in graden Celsius) is dus de enige factor, die bepalend is voor het gasverbruik. Stel daarbij, dat het ene kerkgebouw besluit om de binnentemperatuur op een constante waarde te zetten van 18°C en de ander op 10°C, dan kan vanuit de gemiddelde maandtemperaturen in Nederland en het temperatuurverschil — uitgedrukt in dT-waardes — eenvoudig worden berekend hoe groot de gasvraag zal zijn om deze binnentemperaturen te realiseren (Zie de Tabel). Met de conclusie, dat stoken in de buurt van de buitentemperatuur dus te allen tijde het voordeligst is, blijft het de vraag of dit wel voldoet aan de vereisten van behaaglijkheid. Ook zal duidelijk zijn, dat waarnemingen over langere termijn echt nodig zijn om het temperatuurbeeld duidelijk te krijgen en dat dit beeld vanwege

Kerkgebouw als schil tussen binnen- en buitenklimaat. De schil is samengesteld uit vloer, muren, ramen en dak en werkt als vertragende factor op het warmte-transport van binnen naar buiten of van buiten naar binnen (archieffoto: Oude kerk te Ede).

verschillen in schilsamenstelling per kerkgebouw kan verschillen (een oud Romaans kerkgebouw heeft een ander beeld dan een modern kerkgebouw).

Luchtvochtigheid

De tweede factor van behaaglijkheid, luchtvochtigheid, is veel lastiger. Luchtvochtigheid valt op zich niet te regelen, zoals de temperatuur in een gebouw te regelen is. Luchtvochtigheid, die meestal wordt uitgedrukt in relatieve luchtvochtigheid (RV), is afhankelijk van de temperatuur in die zin, dat warme lucht meer vocht kan bevatten dan koude lucht. Binnen de schil van het kerkgebouw zal daarom in principe de RV,%-waarde toenemen zodra de temperatuur daalt. Grofweg scheelt dit zo'n 6% per graad Celsius. Voor een optimaal behaaglijke gevoel moet men uitgaan van een RV-waarde tussen de 45 en 65% bij temperaturen die dan variëren tussen respectievelijk 21 en 19 °C. Bovendien zijn er materialen, zoals hout en stucwerk (die dus ook van belang zijn — denk aan orgels) in kerkgebouwen, die gediend zijn met een hoge relatieve vochtigheid. Probleem in kerkgebouwen is, dat men met een eenvoudige hygrometer het werkelijke verband tussen temperatuur en relatieve vochtigheid moeilijk boven water kan krijgen. Ook daarvoor zijn metingen op langere termijn nodig om een goed beeld te krijgen.

Snelheid luchtverplaatsing

De derde factor, die van invloed is op het gevoel van behaaglijkheid, is de snelheid van luchtverplaatsing. Warme lucht, ook in kerkgebouwen, is lichter dan koude lucht en heeft dus de neiging om op te stijgen. Eenmaal boven aangekomen zal de warme lucht afkoelen en weer naar beneden afzakken. Deze luchtbeweging wordt aangeduid met het woord turbulentie en kan zo hevig zijn, dat men dit ervaart als tocht en soms kan waarnemen aan schommelende lampen. Hoge kerkzalen zullen dan ook eerder last hebben van luchturbulentie dan lage kerkzalen, terwijl koude muren met veel glas de turbulentie kunnen aanjagen. Luchturbulentie (met meer dan 1 – 2 m/sec. en waar we

Tabel van het effect van de binnentemperatuur op de gasvraag bij gemiddelde maandtemperaturen. In situatie A is er sprake van gasvraag gedurende het gehele jaar, in situatie B alleen tijdens de koude wintermaanden. Bij dT-waardes lager dan 0 is er sprake van warmte-instraling (Bron langjarige gemiddelde maandtemperaturen: KNMI te De Bilt).

Maand	Gemiddelde buiten-temperatuur (°C)	A: dT (°C, afgerond) bij binnentemperatuur = 18°C	B: dT (°C, afgerond) bij binnentemperatuur = 10°C
Januari	2,8	15	7
Februari	3,0	15	7
Maart	5,8	12	4
April	8,3	10	2
Mei	12,7	5	-1
Juni	15,2	3	-3
Juli	17,4	1	-7
Augustus	17,2	1	-7
September	14,2	4	-4
Oktober	10,3	8	0
November	6,2	12	4
December	4,0	14	6

last van hebben) zal ook eerder aangejaagd worden wanneer de kerkzaal zich bevindt in een fase van opwarming dan in een fase van een zekere temperatuurrust of afkoeling. Daarom is het ook zaak om in turbulentiegevoelige kerkzalen de temperatuur tijdig op de zgn. comforttemperatuur te hebben. Ofschoon aan het probleem van luchturbulentie niet veel anders te doen is dan isolatie (bijv. in de vorm van dubbele beglazing, spouwmuurisolatie en dakisolatie), is één ding wel zeker, namelijk dat temperatuurverhoging de verkeerde richting is.

Naschrift

De heer David Ketel, de schrijver van bovenstaande bijdrage, heeft ervaring opgedaan met de KMS-methode, die is ontwikkeld door een kerkelijke milieugroep te Bennekom (geheten: taakgroep voor Kerk & Milieu/Samenleving). Bij deze methode worden kerkzalen en bijbehorende vergader- of bijeenkomstzalen met een aantal dataloggers gedurende minstens drie weken gemeten op temperatuur en relatieve luchtvochtigheid. Deze metingen vinden dag en nacht iedere vijf minuten plaats.

Ervaringen met deze methode zijn onder meer: "Een algemene lijn is, dat kerken die een gematigde basistemperatuur kunnen aanhouden (de temperatuur op momenten dat de kerkzaal langer dan drie dagen niet wordt gebruikt) — (omstreeks 10 °C) — in combinatie met een comforttemperatuur (op zon- en feestdagen) van 18 °C, het voordeligste stoken. Kerkengebouwen waar dat niet gerealiseerd kan worden vanwege geprogrammeerde nevenactiviteiten buiten deze zonen feestdagen, verbruiken aanzienlijk meer gas.

Vooraf in kerkgebouwen met grote kerkzalen kunnen er binnen de kerkzaal vaak substantiële temperatuurverschillen (zogenoemde spatiale verschillen) worden vastgesteld, die er op wijzen dat temperatuurvoelers (meestal ingebouwd in de thermostaat) niet op de juiste plaats zijn aangebracht. Voorts kon worden vastgesteld, dat in tegenstelling tot kerkgebouwen met een gematigde basistemperatuur de relatieve luchtvochtigheid in kerkgebouwen met een constante comforttemperatuur erg laag is, d.w.z. lager dan de norm voor behaaglijkheid (RV,% < 40).

Op de vraag wat kerken met de rapportages doen staat wel vast, dat veel kerkbesturen de informatie als zeer nuttig ervaren, maar huiverig staan tegenover eventueel aanbevolen temperatuurverlaging. In meer gevallen worden de rapportages gebruikt als uitgangspunt voor een technisch advies bij vervanging van de verwarmingsinstallatie. Van enkele kerken is bekend, dat het rapport met succes werd gebruikt bij de subsidieaanvraag voor orgelrestauratie”, aldus de heer David Ketel.

Wie meer wil lezen over de heer David Ketel en zijn metingen kan terecht op www.fairclimate.nl: “David Ketel uit Bennekom. ‘Vermindern van uit Bennekom’”.

De toegenomen aandacht voor energie — ook in kerkelijke kring — heeft verschillende bronnen. Soms vanuit verontrusting over het klimaat, het nadenken over duurzaamheid, maar ook vanuit het conciliair proces dat al weer jaren geleden een rol speelde. Een voorbeeld daarvan is te vinden op www.kerkenmilieu.nl: “...Windmolens leggen geen windeieren... ‘Dick van Elk wil windturbines op kerkelijke erven’”.

Deze meer idealistische bronnen, raken uiteindelijk ook het meer praktische werk van de kerkrentmeesters. Denk aan zaken als energieverbruik beperken, ecotaks terugvragen, gezamenlijk energie inkopen (zie www.energievoorkerken.nl) en ook aan advies inwinnen bij de adviseur voor kerkverwarming van de VKB.

Energie is niet alleen een forse uitgavenpost in het huishoudboekje van de gemeente, het kan ook goed aansluiten bij de activiteiten van de gemeente. Zie bijvoorbeeld de informatie over het project ‘Jongeren Geloven in Duurzaamheid’ op pagina 202 in “Kerkbeheer” van juni 2011 over de inzet van jongeren die worden opgeleid tot klimaatambassadeurs in de eigen kerk. Als betrokkenheid en besparing gelijk opgaan, dan is er echt sprake van een win-win situatie.

H.L. Roth, directeur VKB

Stichting Behoud en Herbestemming Religieus Erfgoed vraagt steun kabinet

Eigenaren en gebruikers van religieus erfgoed die te kampen hebben met leegstand en dreigend verval, kunnen voortaan de hulp inroepen van de Stichting Behoud en Herbestemming van Religieus Erfgoed. Deze nieuwe organisatie, die eind 2010 is opgericht, organiseert kennis, professionaliteit en financieringscapaciteit, bij het in praktijk brengen van neven- en herbestemmingen voor religieus erfgoed.

Initiatiefnemer en oprichter is de Stichting Jaar van het Religieus Erfgoed, gesteund door het Nationaal Restauratiefonds, BOEi (Nationale Maatschappij tot Behoud, Ontwikkeling en Exploitatie van Industrieel Erfgoed) en Fondsenbeheer Nederland. Voor de startfase tot 2014 zoeken zij co-financiering bij het kabinet, omdat dat in het Regeerakkoord behoud en herbestemming propageert.

In de komende tijd komen veel kerken en andere religieuze gebouwen vrij. Leegstand, verwaarlozing, en uiteindelijk sloop dreigen voor veel karakteristieke gebouwen. Dat gaat velen aan het hart. De gebouwen zijn vaak beeldbepalend in stad of dorp. Het Regeerakkoord noemt het belang van behoud van religieus erfgoed en koerst aan op herbestemming. “Dit initiatief past in de doelstellingen van dit kabinet. Een bijdrage in de organisatiekosten zou zeer op zijn plaats zijn, in aanvulling op de inzet van de particuliere partijen”, aldus Theo Schuyt, voorzitter van de nieuwe stichting.

Vier provincies (Gelderland, Noord-Brabant, Utrecht en Zeeland) hebben hun medewerking en financiële steun al toegezegd. Op voorspraak van de deelnemende provincies wordt een longlist samengesteld van 3 á 4 religieuze gebouwen per provincie. Voor deze

projecten wordt een scan uitgevoerd van de urgentie en mogelijkheden. Voor elke provincie wordt tenminste één gebouw als pilotproject ter hand genomen. De werkorganisatie wordt ondergebracht bij Fondsenbeheer Nederland, naast het Nationaal Restauratiefonds en BOEi. “Wij willen onze kennis en ervaring bij neven- en herbestemming graag inzetten voor dit doel”, zegt Arno Boon, directeur van BOEi en als praktijkdeskundige actief betrokken bij de Nationale Agenda Herbestemming.

Het initiatief heeft betrekking op het religieus erfgoed in geheel Nederland. De startfase met projecten in vier provincies maakt het mogelijk een landelijke structuur te ontwikkelen. Een gestructureerde fondsenwerving en financiering komen daarmee binnen bereik. De beoogde uitkomst van dit traject is een scherp inzicht voor de benodigde structuur om het religieus erfgoed in geheel Nederland te kunnen behouden voor huidige en toekomstige generaties, op een adequate en betekenisvolle schaal. Pieter Siebinga, directeur van het Nationaal Restauratiefonds: “Wij vinden het van groot belang dat er een financieringsfaciliteit komt voor herbestemming van monumentale gebouwen en werken daar graag aan mee. Dit initiatief kan daar veel profijt van hebben.”

Het bestuur van de Stichting Behoud en Herbestemming van Religieus Erfgoed bestaat uit Theo Schuyt (voorzitter, hoogleraar filantropische studies VU), Peter Breukink (directeur Stichting Oude Groninger Kerken), Huub Doek (lid Eerste Kamer) en Ab Welgraven (oud-directeur Nationaal Restauratiefonds). Verschillende religieuze en erfgoedorganisaties zijn betrokken bij dit initiatief, aldus een publicatie van juli 2011.

Folders en actiemateriaal voor Kerkbalans 2012

De vorige maand is aan alle colleges van kerkrentmeesters de nieuwe folder toegezonden die beschikbaar is voor de actie Kerkbalans 2012, te houden van 15 januari t/m 29 januari 2012.

Zoals u zult hebben gezien zijn het campagnebeeld en het campagnethema van Kerkbalans ingrijpend aangepast. Het nieuwe thema luidt: **Wat is de kerk mij (jou/u) waard?** Gemeenteleden, betalend en niet-betalend, worden uitgedaagd over die vraag na te denken. Het nieuwe thema wordt met verfrissende fotografie en gevat in een tekstballon met een kenmerkende, in de toekomst herkenbare, vormgeving uitgewerkt.

Inspiratiekrant

Een nieuw element in de bestelbare Kerkbalans materialen is de zgn. Inspiratiekrant. Ook deze is in de mailing aan u gezonden. De Inspiratiekrant is niet alleen een leuke attentie om aan uw Kerkbalans, vrijwilligers uit te reiken, maar dient ook als inspiratiebron en "pamflet van hoop", ook voor de andere leden van de kerkenraad en mogelijk voor gemeenteleden! Wij raden u van harte aan deze krant in voldoende oplage te bestellen.

De Kerkbalans posters worden ieder jaar veel afgenomen door de gemeenten, en terecht: zij zijn een heel effectief communicatiemiddel. Dit jaar zullen de posters niet alleen in drie verschillende formaten, maar ook met drie nieuwe, aansprekende afbeeldingen (één per formaat) worden uitgevoerd. Mooie posters, niet alleen voor in de kerk en in de mededelingenvitrine, maar waarom niet ook gewoon bij u thuis, voor het raam?

Ook het downloaden van de beelden en teksten vanaf de website www.kerkbalans.nl van de nieuwe campagne wordt weer mogelijk.

Bestel- en kopijformulieren

Bij de mailing zijn weer gevoegd de bestel- en kopijlijsten voor de bestelling van het foldermateriaal voor de komende actie Kerkbalans,

te betrekken bij de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer (postbus 176, 3300 AD Dordrecht, tel. 078 – 63.93.666). Om er zeker van te zijn dat men tijdig over het materiaal beschikt, is het nodig dat de bestelling uiterlijk **21 oktober 2011** bij de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer binnen is.

Voor kerkrentmeesters die de folder online samenstellen en die er geen bezwaar tegen hebben dat het materiaal wat later (dat wil zeggen eind december/begin januari) wordt afgeleverd is er de mogelijkheid om tot uiterlijk 21 november te bestellen (zodat bijvoorbeeld de definitieve begroting in de folder kan worden opgenomen). Online bestellen is gemakkelijk, en levert een aanmerkelijke korting op. Vorig jaar heeft al één-derde van alle gemeenten de folder online samengesteld!

Overig voorlichtingsmateriaal

Naast het foldermateriaal is er ander actiemateriaal beschikbaar, zoals dat op pag. 245 van het jull-augustusnummer is genoemd.

Belangrijk

Sinds enkele jaren bestaat de mogelijkheid om de Kerkbalansmaterialen via internet te bestellen op www.kerkrentmeester.nl. Ook kunt u, als u eigen teksten op folders en/of enveloppen wenst, deze op de website zelf aanpassen. Bent u niet zo vertrouwd met internet? Er is een training (gratis te volgen via de VKB Academy) die u eenvoudig door de diverse stappen in het bestelproces heen loodst.

Overige van belang zijnde gegevens, zoals modelbrieven, een print van de nieuwe folder, e.d. kunt u downloaden van de website www.kerkbalans.nl.

Richtlijnen begroting 2012 voor de plaatselijke gemeenten

H.L. Roth

Voor het voeren van een goed en gericht beleid in de gemeente en ter stimulering van de gemeentelieden tot het bijdragen van hun aandeel in de kosten, is het noodzakelijk dat jaarlijks voor het komende jaar een begroting wordt opgesteld. Omdat de kerkrentmeesters hiermee de komende weken voor het jaar 2012 gaan beginnen, volgen hieronder enkele richtlijnen die hen daarbij behulpzaam kunnen zijn.

ALGEMEEN

Geadviseerd wordt om met een *loonkostenstijging* van 1% rekening te houden voor de kerkelijke medewerkers. Er is bij het schrijven van deze richtlijnen nog geen duidelijkheid over de ontwikkelingen vanuit de onderhandelingsinzake nieuwe cao-afspraken voor de rijksambtenaren, maar de verwachting is dat de nullijn min of meer zal worden vastgehouden. Ook de Beleidscommissie Predikanten en het bestuur van de Dienstenorganisatie hanteren voor 2012 de genoemde 1 procent.

Het Centraal Planbureau gaat in de juniraming 2011 uit van een procentuele verandering van de consumentenprijsindex (CPI) voor 2012 van 2,25 pct. — mede onder invloed van de gestegen olieprijs.

Kosten voor eventueel nieuw beleid zijn door de gemeente zelf redelijk goed te begroten. Uit het beleidsplan zou dit zichtbaar moeten worden. Van groot belang is dat de colleges van kerkrentmeesters en de kerkenraden de gemeentelieden motiveren de financiële bijdragen voor het plaatselijk kerkenwerk niet de sluitpost van de gezinsbegroting te laten zijn, want ook de kerkelijke huishouding heeft te maken met een algemene kostenstijging, hoe gering die soms ook is. Een juiste benadering van de gemeentelieden door op verantwoorde wijze de plaatselijke geldwervingsactie te voeren, is van groot belang.

Tenslotte is met betrekking tot de begroting zeer aan te bevelen, veel openheid te betrachten naar de gemeentelieden en er op duidelijke en overzichtelijke wijze in het kerkblad over te publiceren. De gemeentelieden dienen goed geïnformeerd te worden voor welke zware opgave de beheerders staan om de gemeentelijke financiën op peil te houden.

Bij het opstellen van de begroting wordt geadviseerd tevens met de volgende aandachtspunten rekening te houden.

AANDACHTSPUNTEN

Kerkelijke gebouwen en overige gebouwde eigendommen

Met betrekking tot de kosten van het onderhoud moet rekening worden gehouden met een prijsstijging in 2012 van circa 2,25 pct.. Voorts wordt geadviseerd, na te gaan of de reservering voor het periodiek onderhoud nog wel voldoende is. Bij een goede toepassing van dit systeem is het mogelijk een gelijkmatige verdeling van de kosten over verschillende jaren te bereiken.

Onderhoud en afschrijving

Het is raadzaam een goed onderhoudsplan te (laten) opstellen. Van belang is dit te doen voor de betreffende gebouwen afzonderlijk, met daaraan verbonden een kostenbegroting volgens het op dat moment geldende prijspeil. Dit onderhoud omvat bijvoorbeeld:

- jaarlijks klein onderhoud, kleine reparaties en controles, ook van het orgel (stemabonnement), kosten van inspectie e.d.;
- periodiek onderhoud, zoals schilderwerk van exterieur (om de 5 jaar) en interieur (om de 10 jaar);
- periodiek groot onderhoud, bijvoorbeeld vervanging van de centrale verwarmingsketel, grote reparaties aan dak of vloeren, vervanging van raamkozijnen (om de 15 jaar).

Rekening houdend met enkele aspecten van het onderhoudsplan, zoals hiervoor aangegeven, kan van de volgende afschrijvingspercentages worden uitgegaan:

- gebouwen ongeveer 1 à 2 pct. van de nieuwwaarde of bouwkosten;
- inventarissen en apparaten circa 15 à 20 pct. van de aanschaffingswaarde;
- computers e.d. ongeveer 25 à 33,3 pct. van de aanschaffingswaarde;
- centrale verwarming 10 à 15 pct. van de aanschaffingswaarde, tenzij deze opgenomen is in de kosten van het gebouw;
- orgels indien afzonderlijk gewaardeerd, circa 5 à 10 pct. van de aanschaffingswaarde na aftrek van eventuele subsidie.

Een en ander in overeenstemming met de gehanteerde afschrijvingstermijnen in begroting en jaarrekening.

Minimaal dient een bedrag te worden afgeschreven ter grootte van de jaarlijkse aflossing op de voor het object eventueel afgesloten lening.

Rijkssubsidieregeling voor instandhouding monumenten

Vanaf 2009 zijn kerkelijke gebouwen en kerkonderdelen/▶

objecten gefaseerd ingestroomd in de nieuwe regeling (Besluit Rijkssubsidiëring Instandhouding Monumenten — BRIM). Hoe en wanneer de subsidie kan worden aangevraagd is te lezen op de website www.cultureelerfgoed.nl. In het BRIM gaat het om een 6-jarig instandhoudingsplan. Het plan moet gebaseerd zijn op het rapport van de bouwkundige inspectie en bestaat uit een beschrijving van de werkzaamheden en de beoogde resultaten, een meerjarenplan en een meerjarenbegroting.

Tenslotte verdient het aanbeveling te bezien of de verzekerde bedragen nog op peil zijn. In dit verband wordt gewezen op de indexpolissen die voor de verzekering van kerkelijke eigendommen toegepast worden.

Energieaankoop

Hoewel het op dit moment nog niet te overzien is hoe de energiekosten zich in 2012 zullen ontwikkelen, is het raadzaam met een stijging rekening te houden. Van betekenis is hierin de reductie op de Ecotaks te betrekken (aanvragen richten tot Belastingdienst Noord, kantoor Emmen, team energie, postbus 30056, 7800 RC Emmen, tel. 0591 – 680345). Verder is het van groot belang er rekening mee te houden dat reducties mogelijk zijn in verband met gezamenlijke aankoop van energie. Nadere informatie hierover is te vinden op de website www.energievoorkerken.nl.

Gezien de hoogte van de energieprijzen blijft het raadzaam, energiebesparende maatregelen (tochtwerin-

gen, isolatie, temperatuurhoogte enz.) door te voeren. Het doelmatig verwarmen en ventileren van kerkgebouwen is een specialisme dat gedegen vakkennis vereist. Daarom is het raadzaam hierover advies te vragen bij een warmtetechnisch adviseur.

LASTEN

Kosten pastoraat

Predikantstraktement

Voor informatie verwijzen we naar: www.pkn.nl/traktementenenpensioenen. Op deze website is veel informatie te vinden over de huidige traktementen. Een complicerende factor is momenteel dat ook de traktementen van 2011 nog niet definitief zijn in verband met het nog uitblijvende akkoord bij de onderhandelingen over de cao-afspraken voor de rijksambtenaren. Op de website treft u ook een rekenblad aan, als handig hulpmiddel om de bedragen voor de begroting mee te berekenen. U moet dan wel (met de hand) de uitkomsten corrigeren aan de hand van de geraamde bedragen voor 2012. Het rekenblad houdt rekening met het werktijdpercentage bij de diverse posten waar dat nodig is.

Overgangsregeling en woonbijdragecorrectie

Naast de verhoging van onderdelen van het traktement voor 2012 dient bovendien rekening te worden gehouden met de tranche van maximaal € 1.000 in verband

Advies over ruimte en liturgie
Inrichten van kerken

PIM VAN DIJK DESIGNS

www.pimvandijkdesigns.nl telefoon 0575-52 88 03

Op zoek naar Kaarslampen?

Mat, Helder, Goud, Tipkaars

Bestel nu uw kaarslampen Online

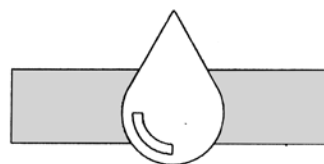
www.gloeilampenonline.nl

tel. 0314-363856

Alpha Vochttechniek

Veelzijdig en al meer dan 32 jaar ervaring in:

- Injektiewerken - constructief
- waterdichtend
- Waterdicht maken van kelders
- Injekteren tegen optrekkend vocht
- Hydrothermische kelderisolatie
- Bestrijden van vochtoverlast in kruipruimten
- Hydrofoberen en verharderen van natuur- en baksteen
- Betonreparatiesystemen
- Renovatie- en restauratiepleisters
- Kunststof-vloersystemen

Postbus 409

4600 AK Bergen op Zoom

Telefoon: 0165-386200

E-mail: info@alphavochttechniek.com

Internet: www.alphavochttechniek.com

met de overgangsregeling in het kader van de oude naar de huidige traktementsregeling, de zogenoemde conversiebijtelling of conversieaftrek.

Ook kan er sprake zijn van een woonbijdragecorrectie.

De geraamde bedragen voor 2012 zijn bij fulltime (moeten nog wel worden vastgesteld):

- het basistraktement € 34.642;
- minus eventuele inhouding woonbijdrage (rekening houden met periodiek — zie huidige tabel);
- eventuele vergoeding gemis werkruimte € 700;
- bezettingsbijdrage € 31.314;
- (gemeenten die geen bezettingsbijdrage betalen, moeten rekenen met vacaturebijdrage € 8.172, ofwel met beschikbaarheidsbijdrage € 2.292);
- pensioenpremie gemeente € 10.882;
- tegemoetkoming premie ziektekostenverzekering € 1.394;
- onkosten werktijdafhankelijk € 1.300;
- onkosten werktijdonafhankelijk € 1.250;

Andere kosten zijn:

- vergoeding van vervoerskosten (raming kilometers x € 0,28);
- eventuele vergoeding van verhuiskosten;
- preekbeurtenvergoeding gastpredikanten € 120.

Salarissen en vergoedingen

Hiermee worden bedoeld de salarissen van kerkelijk werkers (catecheten en pastorale medewerkers) en kerkelijke medewerkers (kosters, organisten enz.), inclusief de daarop betrekking hebbende sociale lasten en pensioenpremies.

Hier kunnen we korthedshalve verwijzen naar de genoemde loonkostenstijging van 1 procent onder "Algemeen".

Verplichtingen en bijdragen betreffende andere organen

De Kleine synode besloot in het najaar 2010 de heffingsfactor voor het kerkrentmeesterlijk quotum met ingang van 1.1.2011 te verlagen naar 4,35 pct. over de daartoe vastgestelde inkomsten van de gemeente. Het streven is erop gericht om een verdere verlaging tot stand te brengen. Het advies is om voor 2012 voorzichtigheids halve uit te gaan van de heffingsfactor van 4,35 pct. Wel zal rekening moeten worden gehouden met de voor- of nadelige gevolgen van de vastgestelde overgangperiode van 10 jaar.

De bijdrage voor de Solidariteitskas is momenteel € 5 per belijdend lid. De synode heeft besloten om de bijdrage te verhogen tot € 7,50 per belijdend lid. Tot op heden is die verhoging niet geëffectueerd, aangezien er geen noodzaak voor is. Onzeker is nog of de verhoging per 2012 wel zal ingaan. Gemeenten die het bedrag (al dan niet verdubbeld) van de leden vragen, kunnen bij de begroting uitgaan van hetzelfde saldo tussen inkomsten en afdrachten. Gemeenten die geen bijdrage aan de leden vragen, kunnen voorzichtigheidshalve met de genoemde € 7,50 rekenen. Het kan dan achteraf meevallen.

Overige lasten, w.o. kosten van beheer, rentelasten e.d.

Bij de begroting van deze lasten wordt geadviseerd zo goed mogelijk rekening te houden met de kostenontwikkeling en met de specifiek voor de eigen gemeente geldende zaken.

BATEN

Baten onroerende zaken

Met betrekking tot de verhuur van gebouwen en zalen wordt geadviseerd om in het kader van het opstellen van de begroting 2012 nog eens na te gaan of de verhuurtarieven nog in overeenstemming zijn met de kostenontwikkeling. Enkele belangrijke factoren hierbij zijn de ontwikkeling in de energiekosten en de rentelasten op leningen of hypotheeklen in het kader van uitgevoerde restauraties e.d.

Verder wordt geadviseerd attent te zijn op de mogelijkheid jaarlijks de huren van huizen te verhogen. De regering heeft voor 2011 afgesproken dat de maximale huurverhoging gelijk is aan de inflatie. Per 1 juli 2011 bedroeg de maximale verhoging 1,3 pct. Voor 2012 (per 1 juli) kan men uitgaan van een maximale verhoging van 2,25 pct., zijnde de door het Centraal Planbureau geraamde inflatie voor 2011.

Rente baten en dividenden

Voor het behalen van de hoogst mogelijke rente, ook voor het dagelijks opvraagbaar kasgeld, wordt aan de colleges van kerkrentmeesters geadviseerd contact op te nemen met de Stichting Kerkelijk Geldbeheer, postbus 147, 2800 AC Gouda, tel. 0182 - 588000, info@skggouda.nl.

Opbrengsten uit rechten, deelnemingen e.d.

Geattendeerd wordt op de mogelijkheid de pachten van de landerijen per periodiek te herzien. Informatie hierover kan verkregen worden bij o.a. het Kantoor der Kerkelijke Goederen, postbus 675, 3800 AR Amersfoort, tel. 033-4671014.

Wanneer een begraafplaats wordt geëxploiteerd, geldt dit advies ook voor de grafrechten en voor het verlenen van diensten.

Bijdragen gemeenteleden

Bij de raming van de vrijwillige bijdragen wordt geadviseerd zo reëel mogelijk te begroten, waarbij rekening moet worden gehouden met de financiële draagkracht van de gemeenteleden. Uit de opstelling van de begroting moet blijken waarvoor het geld nodig is, zodat gemeenteleden duidelijk wordt gemaakt waarom op hen een financieel beroep wordt gedaan. Dat betekent: zoveel mogelijk openheid van zaken geven, zodat men kan weten hoe de financiële situatie in de gemeente is.

Het is van groot belang mee te doen met de actie Kerkbalans; zie www.kerkbalans.nl. Alle gewenste informatie over de geldwerving in de ruimste zin van het woord, is te verkrijgen op het Centraal Bureau van de VKB, postbus 176, 3300 AD Dordrecht, tel. 078 - 6393666.

Wanneer blijkt dat een begroting een tekort aangeeft, dan is het aan te bevelen dit in de oproep aan de gemeenten, dus in de Kerkbalansfolder, te laten zien. Daarbij moet worden aangegeven dat het tekort op de ►

begroting alleen kan worden weggewerkt, wanneer iedereen van wie een financiële bijdrage wordt gevraagd, zijn bijdrage van vorig jaar met tenminste een bepaald percentage verhoogt. In dit verband wordt gewezen op de mogelijkheid om via de website van de VKB de folder met gegevens van de eigen gemeente op maat te maken.

MEERJARENPROGNOSE

Het is voor een goed plaatselijk beleid van belang een meerjaren prognose te maken voor een lange termijnperspectief. Daaruit blijkt o.a. hoe de verschillende begrotingsposten zich zullen ontwikkelen. Daarbij moet onderscheid worden gemaakt tussen de verschillende begrotingsposten naar de mate van afhankelijkheid van conjunctuurbewegingen, van salarisontwikkeling en van eigen beïnvloeding.

De indeling van lasten en baten kan uit de volgende categorieën bestaan:

- Aan de lastenkant: loonuitgaven, prijsgevoelige uitgaven, prijsongevoelige uitgaven en rente; de exploitatie van het kerkblad is daarbij afzonderlijk vermeld, al mag men die ook wel tot de prijsgevoelige uitgaven rekenen.
- Aan de batenkant: inkomsten levend geld en weer: prijsgevoelige en prijsongevoelige inkomsten, rente en kerkblad.

Die indeling is zo gekozen omdat op deze categorieën, juist in meerjarenperspectief, bepaalde algemeen bekend zijnde 'economische wetmatigheden' van toepassing zijn. Deze gegevens kunnen o.a. worden ontleend aan de

Macro Economische Verkenning die jaarlijks medio september verschijnt.

Daarin zijn gegevens te vinden betreffende:

1. *loonuitgaven*: overheid (incl. incidenteel en incl. sociale lasten werkgevers);
De loonontwikkeling is momenteel gematigd, maar zal na verloop van tijd vermoedelijk weer tenderen naar 3 pct. per jaar. Een reeks voor de komende jaren kan dan zijn: [1 pct.; 1 pct.; 1,5 pct.; 2 pct.; 2,5 pct.; 3 pct.; 3 pct.;...]
1. *prijsgevoelige uitgaven/inkomsten*: consumentenprijsindex (CPI);
De inflatie ligt momenteel wat boven de doelstelling van maximaal 2 pct., maar zal zich na verloop van tijd vermoedelijk weer stabiliseren. Een reeks voor de komende jaren kan dan zijn: [2,25 pct.; 2,25 pct.; 2 pct.; 2 pct.;...]
2. *lange rente*.
De lange rente staat voor 2012 op een geschatte 3,75 pct.. Een "natuurlijke" lange rente is omstreeks 4,3 pct. De lange rente zal vermoedelijk dus nog wat verder oplopen. Een reeks voor de komende jaren kan dan zijn: [3,75 pct.; 4 pct.; 4,3 pct.; 4,3 pct.; ...]

Belangrijk is om te beseffen dat deze reeksen gehanteerd worden voor modelmatige doorrekeningen van de komende jaren. De daadwerkelijke reeksen zullen ongetwijfeld een andere ontwikkeling laten zien. Dat laat onverlet dat een meerjaren prognose wel degelijk van belang is.

Informatie over kerngegevens voor Nederland en over de prognoses van het Centraal Planbureau zijn te vinden op de website van het Centraal Planbureau. Zie onder andere: www.cpb.nl/publicaties en dan onder MEV.

Kalender voor de kerkrentmeester

Om de colleges van kerkrentmeesters behulpzaam te zijn, worden hieronder enkele activiteiten vermeld die in deze maanden specifiek de aandacht van de kerkrentmeesters nodig hebben.

September

- Voorgescreven overleg (ord. 11-6-1) met het college van diakenen, de kerkenraad en andere daarvoor in aanmerking komende organen over de op basis van het beleidsplan op te stellen begroting en het collecterooster.
- Betaling aandeel Centrale Kas.
- Voorbereiding stookseizoen (ketelinstallatie van de centrale verwarming controleren, e.d.).
- Bespreking fasegewijze invoering van Kerkbalans Nieuwe Stijl (Verbreden en verdiepen).
- Tussentijdse publicatie in het kerkblad over de stand van zaken van de actie Kerkbalans 2011.

Oktober

- Betaling aandeel Centrale Kas.
- Bestelling foldermateriaal Kerkbalans 2012 bij de VKB te Dordrecht.
- Indienen vóór 1 november 2011 van de ontwerpbegroting 2012 bij de kerkenraad.
- Herziening van de pachtprizen (aanpassing eens per drie jaar).

Schwartzburg-orgel gerestaureerd

Na een grondige restauratie klinkt het Schwartzburg-orgel van Burgwerd weer zoals het in 1736 klonk. Op 1 juli 2011 werd het instrument na twee jaar opnieuw in gebruik genomen. Orgelbouwer Flentrop uit Zaandam heeft de restauratie verzorgd. De kosten bedroegen € 230.000, waarvan € 141.000 door het rijk werd betaald, terwijl de provincie Friesland € 30.000 bijdroeg. Door acties onder (oud-) dorpsgenoten heeft de protestantse gemeente van Burgwerd-Hartwert-Hichtum € 30.000 ingezameld. Het instrument is nog niet helemaal gereed, want de komende winter krijgt de orgelkas een opknabbeurt. Het orgel wordt dan geschilderd in de authentieke kleuren, waarmee € 60.000 gemoeid is, aldus het Friesch Dagblad van 2 juli 2011.

Aanpassing pachtprizen

Onlangs heeft de staatsecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie bekend gemaakt dat het mogelijk is om per eerst volgende vervaldatum de pachtprizen aan te passen. De verschillen per regio zijn groot. In een flink aantal regio's is sprake van een pachtprijsdaling, maar in andere regio's is sprake van (forse) verhogingen.

De tweejaarlijkse pachtprijsaanpassing is sinds 2007 gebaseerd op het "opbrengend vermogen" van de grond. Hierbij wordt door het Landbouw Economisch Instituut (LEI) en het Wageningen Universiteit- en Researchcentrum (WUR) gekeken naar de verdiensten in de landbouw in een bepaalde regio over een periode van 5 jaar. Op basis van deze gegevens berekent het LEI per regio nieuwe maximum pachtprizen, de regionorm. Uit de cijfers blijkt dat de afgelopen 5 jaar gemiddeld minder goede jaren waren voor met name de melkveehouderij.

Voor reguliere pachtcontracten geldt per regio een percentage voor stijging of daling van de pachtprijs. Deze percentages variëren van +24 pct. in Zuid-Limburg tot -17pct. in het gebied Waterland en Droogmakerijen.

Als extra regel geldt dat naast de 2 pct. norm (pachtprijs mag maximaal 2 procent van de vrije verkeerswaarde bedragen) de pachtprijs na verhoging niet hoger mag zijn dan 110 pct. van de regionorm. De 110 procent regel is van toepassing op contracten die zijn afgesloten voor 2007. Pachtprizen die hier al boven zitten kunnen niet verder stijgen.

Voor nieuwe reguliere pachtovereenkomsten van na 2007 geldt de regionorm als plafond.

Nieuw is de regel dat bij pachtprijsverlaging een ondergrens van 90 pct. van de regionorm is ingesteld.

Aangezien de maximale pachtprizen ook na verhoging gemiddeld nog aanzienlijk onder het maximum van 2 procent van de vrije verkeerswaarde blijven steken, adviseert het Kantoor der Kerkelijke Goederen (KKG) om waar mogelijk gebruik te maken van de wettelijk toegestane herziening en zeer terughoudend te zijn om geheel of gedeeltelijk af te zien van de verhoging. Ten aanzien van de verlagingen kan een grondeigenaar helaas niet anders dan deze doorvoeren ook al is het gevoelsmatig onbegrijpelijk dat pachtprizen

die ruim onder de marktprijzen liggen, moeten dalen.

Heeft u het beheer van uw bezittingen reeds ondergebracht bij KKG dan ontvangt u automatisch bericht over aanpassing van de pachtprizen.

Voert u zelf het beheer over uw bezittingen en heeft u vragen naar aanleiding van dit artikel of over vastgoedvraagstukken in het algemeen, dan kunt u contact opnemen met het KKG (tel. 033-4671010, www.kkgkka.nl).

Hieronder vindt u een overzicht van de aanpassingsmogelijkheden per regio.

Regio	Regionorm 2011	Veranderpercentage
Bouwhoek en Hogeland	697	+16
Veenkoloniën en Oldambt	431	+2
Noordelijk weidegebied	619	-1
Oostelijk veehouderijgebied	613	-3
Centraal veehouderijgebied	635	-2
IJsselmeerpolders	1.041	+11
Westelijk Holland	396	-2
Waterland en Droogmakerijen	429	-17
Hollands/Utrechts weidegebied	542	+2
Rivierengebied	769	+15
Zuidwestelijk akkerbouwgebied	660	+9
Zuidwest-Brabant	631	+11
Zuidelijk veehouderijgebied	679	-8
Zuid-Limburg	670	+24

Dominee wordt te duur

In 'De Waarheidsvriend' van 7 april 2011, de wekelijkse uitgave van de Gereformeerde Bond, is een artikel opgenomen van de hand van de heer H. Feenstra, algemeen directeur van de Dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk in Nederland, over de problematiek van kleine gemeenten.

De heer Feenstra vertelt daarin dat hij een paar jaar geleden door de hervormde gemeente van Everdingen was uitgenodigd om te praten over haar situatie en de problematiek van de kleine gemeenten in onze Kerk. De heer Feenstra: "We spraken over het lage traktement van de predikant, over de hoge aanslag van de centrale kas, over de gemiddeld te lage bijdrage aan de actie Kerkbalans en over het betrekken van plaatsgenoten die geen kerklid zijn bij zaken van algemeen belang, zoals het verenigingsgebouw en de kerk op het dorp. Het was een indringend en geestelijk gesprek: hoe kunnen we in deze tijd de Kerk van onze Heer Jezus Christus dienen?"

Weinig gehoord

Kleine gemeenten voelen zich dikwijls te weinig gehoord als het gaat over de problemen die zij ervaren. Krijgen we van het regionale College voor de Behandeling van Beheerszaken nog wel toestemming om een predikant te beroepen? De vraagstukken zijn uiteindelijk gericht op de opbouw van Gods gemeente, maar in de praktijk geldt dat veel zaken vanuit het verstand een belangrijke rol spelen. Ik moet daarbij denken aan de evangelist Marcus, die zegt dat we God moeten dienen met ons gehele hart, met onze gehele ziel, met al onze kracht en met ons verstand.

Om goed zicht op de feiten te krijgen, zet ik een aantal gegevens op een rij. Zo is het een gegeven dat

H. Feenstra.

de bijdrage die van de gemeenten voor de Solidariteitskas wordt gevraagd in de afgelopen zes jaar niet is gestegen. In 2005 bedroeg ze € 5 per lid en dat doet ze in 2011 nog steeds, terwijl er in diezelfde periode sprake is van meer dan tien procent inflatie.

Verder is het kerkelijk quotum geleidelijk verlaagd van 4,6 naar 4,3 procent: elke gemeente draagt van haar inkomsten dus iets minder af aan de landelijke kerk. Dat betekent zeker een miljoen euro inkomsten minder voor de landelijke kerk. Tegen de gemeente die het predikantstraktement als een last ervaart, wil ik graag zeggen dat het correcte inkomen van een predikant vergelijkbaar is met dat van een wv-leraar. De traktementen in de Kerk bewegen mee met die van rijksambtenaren. Feit is ook dat de Protestantse Kerk in Nederland zich gedwongen ziet de landelijke dienstenorganisatie te laten inkrimpen. Hierbij is het de bedoeling dat het aantal arbeidsplaatsen in Utrecht in vijf jaar met een kwart vermindert. De Kerk voelt op dit niveau de strakkere broekriem ook.

Ontkerkelijkheid

Het is een gegeven dat we te maken hebben met ontkerkelijkheid. Deze problematiek gaat de gereformeerde gezindte niet voorbij. Het

antwoord daarop is wat mij betreft de missionaire gemeente. Staan wij open voor anderen, die niet opgevoegd zijn in onze gemeente? Naast ontkerkelijkheid speelt de demografische ontwikkeling dat er minder jongeren en meer ouderen zijn. Dat is een probleem dat de Kerk niet kan oplossen.

In kleine gemeenten hoor je kerkrentmeesters mopperen dat er geen 'goedkope' dominees meer bestaan, omdat de kandidaatsgemeente is afgeschaft. Ik moet zeggen: zou zijn afgeschaft. De kandidaatsgemeente heeft nooit bestaan. Wel is het zo dat het oude hervormde systeem van traktementen was vastgelopen en er een nieuwe regeling moest komen. Deze opnieuw aanpassen is op dit moment geen optie.

De norm van één voltijdpredikant per 1.000 leden is afhankelijk van de betrokkenheid van de leden, van hun kerkgang en bijdrage in inhoudelijke en financiële zin. Dat vraagt een belangrijke plaats voor kinderen, jongeren en jonge gezinnen in de gemeente. Intussen is het goed om een predikantsplaats zo lang mogelijk in stand te houden. Daarbij mag de gemeente op een open wijze om offers worden gevraagd.

Samenwerking

Als de Solidariteitskas het antwoord voor de kleine gemeente is, dan vraagt dat op termijn wel een verhoging van € 5 naar € 7,50 per belijdend lid. Toch kunnen niet alleen financiën een brug naar de toekomst slaan. Een belangrijke oplossing is meer samenwerking in de regio. Laten kleine gemeenten daarom de kansen en mogelijkheden wat dat betreft reëel en tijdig benaderen. Isolement is immers geen oplossing, aldus de heer Feenstra in "De Waarheidsvriend" van 7 april 2011.

Regiobijeenkomsten provinciale afdelingen najaar 2011

Van de volgende provinciale afdelingen van de VKB is bekend dat zij in het komende najaar weer een aantal regiobijeenkomsten zullen beleggen.

Drenthe

De najaarsbijeenkomsten van de afdeling Drenthe worden gehouden op 7 november te Sleen en op 15 november in Havelte. De bijeenkomsten beginnen om 19.45 uur. Het onderwerp op beide avonden zal zijn: "Hoe blijven we een fitale gemeente?" Binnenkort kunnen de colleges van kerkrentmeesters de uitnodiging voor deze regiobijeenkomsten tegemoet zien.

Friesland

Het bestuur van de afdeling Friesland zal dit najaar een viertal regiobijeenkomsten houden, namelijk op 24 oktober (Dokkum), 25 oktober (Sneek), 31 oktober (Franeker) en 1 november (Drachten). Binnenkort zullen de colleges van kerkrentmeesters daarvoor een uitnodiging uitvangen.

Gelderland

De regiobijeenkomsten worden door het bestuur van de afdeling Gelderland in het komende najaar gehouden op 23 november (De Hofstad te Apeldoorn), 24 november (kerkelijk centrum De Wingerd te Doetinchem) en 29 november (wijkcentrum Drumptse Hof te Tiel). Tijdens deze bijeenkomsten komen aan de orde: kerkdiensten via telefonie, kabel en/of internet ingeleid door SKIN (Stichting Intermediair Kerkomroep Nederland) en kerkelijke bankdiensten van de Stichting Kerkelijk Geldbeheer. De bijeenkomsten beginnen om 20.00 uur.

Groningen

Het bestuur van de afdeling Groningen zal de volgende regiobijeenkomsten beleggen: 27 oktober te Tjamsweer, 8 november in Lutjegast en 10 november in Veendam. De bijeenkomsten beginnen om 19.45 uur. Begin oktober krijgen alle colleges van kerkrentmeesters een uitnodiging. De heer T. Trox,

gemeenteadviseur kerkbeheer Steunpunt Noord van de Protestantse Kerk in Nederland, zal over het onderwerp "Het gaat mis in onze gemeenten — Wat kan de kerkrentmeester daar tegen doen?" met de kerkrentmeesters in discussie gaan. Er zal veel gelegenheid zijn voor eigen inbreng.

Noord-Brabant-West

Op 11 oktober a.s. houdt het bestuur van de afdeling Noord Brabant West een najaarsvergadering waar de heer H. te Pas zal spreken over het onderwerp "Hand aan de ploeg". Voorts zal een vertegenwoordiger van de Stichting Intermediair Kerkomroep Nederland (SKIN) een aantal mededelingen doen over het gebruik van kerktelefoon en kerktelevisie. De bijeenkomst, die om 20.00 uur begint, wordt gehouden in gebouw "De Haven", Leefdaelhof 11 te Waalwijk.

Noord-Holland

Op 16 november a.s. organiseert het bestuur van de afdeling Noord-Holland een ledenvergadering die in Heemskerk zal worden gehouden. Tijdens deze bijeenkomst zal de heer H. te Pas een inleiding houden over het onderwerp "Hand aan de ploeg". De colleges van kerkrentmeesters van de afdeling Noord-Holland kunnen binnenkort van het afdelingsbestuur een uitnodiging voor deze bijeenkomst tegemoet zien.

Oost-Noord-Brabant en Limburg

Het bestuur van de afdeling Oost-Noord-Brabant en Limburg houdt op 17 november a.s. de ledenvergadering. Op deze bijeenkomst zal de heer H. te Pas een inleiding houden over het onderwerp "Hand aan de ploeg". De bijeenkomst vindt plaats in het verenigingsgebouw van de protestantse gemeente te Weert.

Binnenkort kunnen de colleges van kerkrentmeesters van deze afdeling een uitnodiging tegemoet zien.

Utrecht

Het bestuur van de afdeling Utrecht belegt het komende najaar een drietal regiovergaderingen onder het motto "De VKB komt naar u toe". De bijeenkomsten zijn op 7 november (gereformeerde kerk, Dorpsstraat 11, 3632 AP Loenen a/d Vecht), 15 november (gebouw "Maranatha" bij de hervormde kerk, Dorp 208, 3405 BJ Benschop) en 17 november (gebouw "Trefpunt" bij de Dorpskerk, Arnhemseweg 75, 3832 GJ Leusden (Zuid)). De bijeenkomsten beginnen om 20.00 uur.

Zeeland

De afdeling Zeeland houdt op de volgende data haar regiobijeenkomsten: 26 september te 's-Gravenpolder, 4 oktober te Grijskerke, 5 oktober te Haamstede, 10 oktober te Terneuzen en 27 oktober in Tholen. De bijeenkomsten beginnen om 19.30 uur. Tijdens deze bijeenkomsten zal ruimschoots aandacht worden besteed aan de problematiek van de kleiner wordende gemeenten en de daaruit voortvloeiende daling van inkomsten. De vraag is wat hiervan de gevolgen zullen zijn voor de vitaliteit van de gemeenten die met deze problematiek te maken hebben.

Zuid-Holland

De regiobijeenkomsten van de afdeling Zuid-Holland worden gehouden op 7 november in Alphen aan den Rijn (Kerkelijk centrum De Bron, Troubadourweg 2, 2402 EP Alphen aan den Rijn) en 8 november in Papendrecht (Bethlehemkerk/zalencentrum De Palm, Van der Palmstraat 3, 3351 HA Papendrecht). De bijeenkomsten beginnen om 20.00 uur.

De algemeen directeur van de Dienstenorganisatie van onze Kerk, de heer H. Feenstra, zal een inleiding houden over de financiën van de Kerk. Colleges van kerkrentmeesters kunnen binnenkort de uitnodiging tegemoet zien.

Ruim € 4,3 miljoen voor 52 rijksmonumenten in Friesland

Het Friesch Dagblad van 6 juli 2011 meldt dat de rijksoverheid meer dan achttienhonderd eigenaren van rijksmonumenten heeft moeten teleurstellen. Zij komen dit jaar niet in aanmerking voor subsidie voor planmatig onderhoud volgens het BRIM (Besluit Rijkssubsiëring Instandhouding Monumenten), waarvoor dit jaar € 58 miljoen beschikbaar is. Van de 2.329 aanvragen konden er 477 worden gehonoreerd, ofwel ruim 20 pct. Een relatief groot aantal aanvragen uit Friesland is beloond. Voor 52 monumenten is BRIM-subsidie beschikbaar, waarmee een bedrag van € 4,3 miljoen gemoeid is. Veel subsidie gaat er volgens het Friesch Dagblad naar de kerken: landelijk méér dan de helft van het beschikbare bedrag. Deze piek komt door een hogere maximale subsidie van 700.000 die kerken in 2011 nog konden krijgen. Vanaf 2012 is dat weer € 100.000. Er is dan in totaal nog maar € 51 miljoen beschikbaar.

In Groningen zijn 21 aanvragen met een gezamenlijk subsidiebedrag van ruim € 3 miljoen gehonoreerd, aldus het Friesch Dagblad.

Subsidies voor 7 orgels toegekend

In "Mededelingen" nr. 81 van zomer/herfst 2011 van de Stichting tot Behoud van het Nederlandse Orgel is een bericht opgenomen over in maart 2011 toegekende subsidies. De volgende zeven kerken kregen een subsidie:

- Woudsend, rooms-katholieke kerk, restauratie van het Van Gruisen-orgel uit 1811: € 1.500;
- It Heideskip, protestantse kerk, restauratie van het uit 1910 daterende Bakker & Timmenga-orgel: € 2.000;
- 's-Heerenberg, rooms-katholieke St. Pancratiuskerk, restauratie van het Maarschalkerweerdorgel uit 1906: € 3.000;
- St. Laurens, protestantse kerk, grote onderhoudsbeurt van het uit 1906 daterende Dekker-orgel: een ondersteuningsbijdrage van € 500;

Kerk wint ict-prijs met LRP

Uit een persbericht van de Protestantse Kerk in Nederland van 4 augustus jl. blijkt dat de Protestantse Kerk in Nederland met het systeem voor haar ledenregistratie (*LedenRegistratie Protestantse Kerk, LRP*) de iCMG Architecture Excellence Award heeft gewonnen.

Het systeem werd door Mendix ontwikkeld. De prijs is toegekend in de categorie 'IS Security Architecture' vanwege de hoge veiligheidsstandaarden die in het systeem zijn ingebouwd. Deze waren nodig omdat het bij ledenregistratie om vertrouwelijke en privacygevoelige data gaat en een strikte scheiding van de financiële administratie en ledenadministratie was vereist. De prestigieuze, internationale prijs is uitgereikt tijdens het architectuurcongres 'Architecture World 2011' dat vorige week in Bangalore (India) werd gehouden.

Het nieuwe systeem is ontwikkeld voor de plaatselijke gemeenten van de Protestantse Kerk, zodat zij hun leden op een goede wijze kunnen registreren. Het systeem omvat een ledenadministratiefunctie met een geïntegreerde bijdragenadministratie en is bedoeld om het kerkelijke werk en het pastorale bezoekwerk te ondersteunen. De informatie met betrekking tot de leden is met het nieuwe systeem eenduidiger en inzichtelijker geworden. Om de privacy van de leden te beschermen en misbruik van buitenaf te voorkomen is de informatie met het nieuwe systeem verregaand beveiligd. Dit is gedaan door onder meer de informatie zo beschikbaar te stellen dat elke gebruiker slechts toegang heeft tot die informatie waarvoor hij of zij is gemachtigd.

IT-dienstverlener Mendix begon in 2009 met de ontwikkeling van de Ledenregistratie Protestantse Kerk. Volgens Roald Kruit, projectleider namens Mendix, heeft de Protestantse Kerk nu een systeem dat volledig aansluit bij haar behoefte: "Dankzij de flexibiliteit tijdens het ontwikkelproces hebben we gedurende het gehele traject kunnen inspelen op veranderende omstandigheden en hebben we volop kunnen profiteren van voortschrijdende inzichten."

Henry Kieskamp, Hoofd ICT van de dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk in Nederland, ziet de prijs als een bevestiging voor het hoogwaardige systeem waarover zijn organisatie nu de beschikking heeft: "We zijn ontzettend tevreden met het systeem zoals het er nu staat. Met het oog op de privacy van onze leden en om misbruik te voorkomen, is het punt van veiligheid voor ons zeer belangrijk. Dit hebben we onder meer gerealiseerd met de onderlinge afscherming van gegevens. Het is mooi als we juist op een aspect dat zo belangrijk voor ons is een prijs winnen. Het positieve oordeel van deze onafhankelijke jury is toch als een soort van keurmerk voor de veiligheid van dit ledenregistratiesysteem", aldus het persbericht.

- Hallum, hervormde St. Maartenskerk, restauratie van het Van Gruisen/Hardorf-orgel uit 1811/1877: € 5.000;
- Kockengen, hervormde Dorpskerk, restauratie/reconstructie van het Witte-orgel uit 1884: € 3.000; en
- Hulshorst, hervormde kapel, waarderingssubsidie voor de aanschaf van een Reil-orgel uit 1972: € 500.

Voor de bestuursvergadering van november 2011 is opnieuw een

groot aantal subsidieaanvragen ingediend dat beoordeeld en behandeld zal worden.

De Stichting tot Behoud van het Nederlandse Orgel, die in 1973 werd opgericht met als doel financiële bijdragen te verlenen aan restauraties van historische orgels in Nederlandse (kerk-)gebouwen, hoopt in 2013 haar 40-jarig jubileum te herdenken. De Stichting is van plan daar een aandacht trekkend orgelfestijn van te maken, aldus het bericht in "Mededelingen nr. 81".

Studiedagen kerkmuziek in Winterswijk

Kerkmusicus W. Ruessink en kerkrentmeester C.F. de With van de protestantse gemeente van Winterswijk, gaven deze zomer onderstaand persbericht uit.

“Het tijdsgewricht waarin de protestantse kerkmuziekpraktijk zich momenteel bevindt, vraagt om een benadering waarin een verscheidenheid aan repertoires tot hun recht kunnen komen. Zo kan diversiteit hoorbaar worden in een pluriforme gemeente. De protestantse gemeente Winterswijk (PGW) is een veelklankige gemeente die is geworteld in verschillende tradities. Elke zondag is er in beide kerkgebouwen (Zonnebrinkkerk en Jacobskerk) een hoofddienst. Daarnaast is er in één van de gebouwen een dienst met een eigen ‘geluid’.

Zo komt in hoofd-, jeugd-, zang-, gezins- en cantatediensten en getijden een arsenaal aan kerkmuziek tot klinken. Een breed instrumentarium, twee cantorijen, een band, Music Kidz en gastensembles vormen de brede basis waarmee deze praktijk dynamisch blijft. De inzet van cantor-organist, organisten en pop-cantor is daarbij natuurlijk cruciaal.

Personeelsbeleid

Om de kerkmuziek te ‘borgen’ in de gemeente neemt het college van kerkrentmeesters het personeelsbeleid rondom kerkmuziek serieus. De cantor-organist (bevoegdheid I) heeft een aanstelling van 15 uur per week, de tweede organist (bevoegdheid II) staat voor 9 uur per week op de loonlijst; ook een amateur-organist (bevoegdheid III) is volgens de generale regeling voor de kerkmusici aangesteld. Een professionele pop-cantor geeft als zpp-er leiding aan de band.

De PGW wil inspiratie en aanknopingspunten bieden aan ieder die kerkmuziek vitaal wil houden. Al was het maar om niet alleen naar binnen gericht te zijn maar jezelf alert en scherp te houden door je naar buiten toe te presenteren. Reacties van buitenstaanders kunnen inspireren.

Om dit naar-buiten-gericht-zijn

De Jacobskerk van de protestantse gemeente Winterswijk.

klank en bezieling te geven heeft de PGW bijvoorbeeld al enkele jaren de kerk&muziekserie Musica Jacobi. Sinds kort is daar klank-en-kleur bij gekomen. Klank en kleur is er om te bezien in hoeverre we anderen kunnen bereiken met onze praktijk. Kunnen we onze kennis en ervaring delen met anderen? Kunnen we educatief iets betekenen in het Nederlandse kerkmuzieklandschap? Wat kunnen we daar zélf van opsteken? Maar ook zou er een ander positief bijeffect kunnen optreden zodat de investering in pr-middelen en activiteiten zich zelf ‘terugbetalen’. En elk batig saldo is meegenomen in deze tijd van economische verschraving en kerkmuzikale hoogbloei.

Klank en kleur

Klank-en-kleur kent verschillende activiteiten. De eerste is alweer een tijdje achter de rug. Het was een cantorijenmiddag, getiteld “streek-producten”, die op zaterdag 19 februari 2011 in de Jacobskerk werd georganiseerd. Ruim tweehonderd zangers uit de nabije en verre omtrek kwamen bij elkaar om voor en met elkaar te zingen. De PGW was gastheer, leverde materiaal en stuurde de muzikale troepen aan. Het bleek een zeer succesvolle middag. Enthousiaste reacties. Geïnspireerde kelen.

Een volgende activiteit van klank-en-kleur is een studiedag op zaterdag 1 oktober rond Anglicaanse kerkmuziek: “Buurmans gras is groener.” De

dag heeft plaats in de Jacobskerk. Zingerderwijs worden de deelnemers bekend gemaakt met de Evensongtraditie van onze Angelsaksische burens. Wat is de liturgische en muzikale context? Waar vind je repertoire? Hoe maak je een vertaalslag naar de eigen praktijk? Zijn er speciale vaardigheden die worden vereist van het koor, de dirigent, de organist? Wat is de meerwaarde van deze kerkmuziekpraktijk voor de missionaire gemeente? Kerkmusicus en theologe Hanna Rijken, specialist op het gebied van Anglicaanse kerkmuziek in Nederland, komt haar kennis en talent met de deelnemers delen. De dag wordt besloten met een evensong. Kosten van deelname bedragen € 30,- p.p. Voor dat bedrag krijgt men koffie, thee en materialen.. Men dient zelf een lunch mee te nemen, soep wordt aangeboden. Voor meer informatie en aanmelding: www.klank-en-kleur.nl

Gevarieerde ontwikkelingen op gebied van roerend religieus erfgoed en orgelzaken

Dr. J.D.Th. Wassenaar

Als het om roerend religieus erfgoed gaat, zijn in de Protestantse Kerk in Nederland verschillende, zelfs tegenstrijdige ontwikkelingen waar te nemen. Hieronder de observatie van dr. J.D.Th. Wassenaar, voorzitter van de Commissie Orgelzaken (COZ), die de kwestie dan ook toespitst op de mogelijke gevolgen daarvan op het terrein van de orgelzaken. Bij roerend religieus erfgoed gaat het om 'alle verplaatsbare voorwerpen die verwijzen naar een religieuze, godsdienstige of devotionele cultuur, of ermee in verband staan, zowel in het openbare als in het privé domein. Roerend religieus erfgoed kan verwijderd worden zonder dat de onroerende context hierdoor beschadigd of incompleet wordt.'

Inventariseren en waarderen

In een artikel in het Christelijk Weekblad van 3 juni attendeerde ds. Peter Verhoeff, preses van de generale synode van de Protestantse Kerk in Nederland (PKN), op de onlangs verschenen Handreiking Roerend Religieus Erfgoed. Het boek is een vrucht van samenwerking van Museum Catharijneconvent, nationaal museum voor christelijke kunst en cultuur te Utrecht, en de Stichting Kerkelijk Kunstbezit in Nederland (SKKN), eveneens te Utrecht.

De SKKN is in 1977 door een aantal kerkgenootschappen en de voorloper van het huidige ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap opgericht als een zelfstandige organisatie, die het kunst- en cultuurbezit van Nederlandse kerken en kloosters in woord en beeld vastlegt. Bij kunstbezit moet men denken aan de objecten die door kunstenaars of ambachtslieden in verleden en heden zijn gemaakt, zoals zilverwerk, schilderijen, beeldhouwwerk, gebrandschilderde

ramen, grafmonumenten, et cetera. Bij cultuurbezit gaat het om objecten die op zich niets met kunst te maken hebben, maar die voor de gemeente of de parochie van belang zijn: predikantenportretten, gedenkboeken, (oude) foto's, et cetera. Bij het vastleggen gaat het niet alleen om inventariseren, maar ook om waarderen: het belang van de beschreven objecten wordt aangegeven. De landelijke dienstenorganisatie van de PKN betaalt jaarlijks een bedrag voor de inventarisatie van het kunst- en cultuurbezit van een kerk die lid van de PKN is. Dan behoeft die kerk zelf dus niets te betalen voor een zogenaamd basisregistratierapport.

In dit verband wijs ik ook nog op ReliWiki. Die is in 2008 begonnen in het Jaar van het Religieus Erfgoed. De wiki wordt ondersteund door het hierboven genoemde ministerie, alsmede door het Nationaal Restauratiefonds, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, het Prins Bernhard Cultuurfonds en de provincies Gelderland en Noord-Brabant. Is het zo dat de inventarisatie vanwege de SKKN door erfgoed specialisten verzorgd wordt, de database van ReliWiki kan door iedereen aangevuld worden. Dat zal de kwaliteit van de registratie niet altijd ten goede komen.

Bemiddelen en begeleiden

Er wordt dus — mede op initiatief van de PKN — gewerkt aan het inventariseren en het waarderen van roerend religieus erfgoed. In dat licht verbaast een in de vergadering van de generale synode van 15 april jl. voorgestelde ordiantiewijziging. Het is de bedoeling dat de nu nog in ordiantie 11, artikel 8, lid 3 vermelde verplichting voor het regionale college voor de behandeling van beheerszaken (RCBB) om een lijst van kerkgebouwen en orgels van cultuurhistorische of architectoni-

sche waarde bij te houden, gaat vervallen.

Het heeft er veel van dat die lijst niet meer van belang geacht wordt. Ten onrechte, vind ik. Een college van kerkrentmeesters heeft namelijk voorafgaande toestemming van het RCBB nodig om een kerkgebouw of orgel van cultuurhistorische of architectonische waarde op ingrijpende wijze te verbouwen, uit te breiden of te restaureren, te verkopen of op een andere wijze te vervreemden en af te breken. Overigens: er wordt zelfs voorgesteld om ook voor het aangaan van rechtshandelingen die daar betrekking op hebben, toestemming voor te schrijven, terwijl ook nog voorgesteld wordt om voortaan het 'bezwaren' van een monumentaal kerkgebouw en orgel onder voorafgaande toestemming te laten vallen. Je zou zeggen: dan is er alles voor te zeggen om een lijst bij de hand te hebben. Niet dus, naar het lijkt. Zeker is dat vreemd in het licht van wat in de Handreiking Roerend Religieus Erfgoed staat: 'Is er een inventarisatierapport van de roerende goederen in uw kerk of klooster? Vraag deze zo nodig op bij de SKKN of de centrale organisatie van uw kerkgenootschap.' Het is wat dubbel: enerzijds versterken van toezicht, anderzijds de teugels van toezicht wat laten vieren.

Verder van huis

Nu kan men zeggen dat ik mij nodeloos zorgen maak. Immers: als de ordiantiewijziging doorgaat, houden de RCBB's weliswaar geen lijst van monumentale kerkgebouwen en orgels meer bij, maar zulke lijsten zijn en blijven er wel. Vanzelfsprekend beschikt de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed daar over. Daar komen de inventarisatie van de SKKN en de database van ReliWiki nog bij. Dat moge zo zijn, men raakt dan wel verder van huis c.q. kerk.

Vooral op het terrein van de orgelzaken klemt deze kwestie. De Commissie Orgelzaken raakt nog wel eens betrokken bij problematische orgelrestauraties. Veelal gaat het om situaties waarbij colleges van kerkrentmeesters buiten de COZ om zijn gaan opereren, al dan niet met orgeladviseurs die aan de COZ gelieerd zijn. Natuurlijk is de COZ graag bereid te bemiddelen. Maar liever ziet zij dat zij meteen bij orgelprojecten betrokken wordt. Daar is ook alle reden toe. De COZ beschikt over de expertise tot begeleiding en verwijst altijd naar ter zake deskundige adviseurs. Daar kunnen veel problemen mee voorkomen worden.

Arnhem zit met kerk in de maag

Nog deze maand beginnen de eerste restauratiewerkzaamheden aan de Eusebiuskerk van Arnhem, zo meldt het Friesch Dagblad van 4 augustus 2011. De restauratie gaat mogelijk tientallen miljoenen kosten en duurt langer dan tien jaar.

De restauratie is nodig omdat de natuursteen afbreekt van het rijksmonument, dat al vele jaren eigendom is van de Stichting Eusebius Arnhem. De steiger is bedekt met een doek met een levensgrote afbeelding van de kerk. Het duurt hoogstwaarschijnlijk nog jaren voor de steigers weg kunnen. De eerste restauratie van het bovenste deel van de kerktoren kost € 3 miljoen. De stichting wil vervolgens ook de rest van de kerk restaureren, maar de kosten daarvan kunnen oplopen tot € 60 miljoen. Hoe dat geld wordt opgebracht, is nog onduidelijk.

De kerk wordt nu sporadisch gebruikt voor diensten en biedt daarnaast onderdak aan beurzen. De Eusebiuskerk onderging in de jaren negentig ook al een grote renovatie. In Arnhem gaan daarom ook stemmen op de kerk nu maar te slopen. Volgens de stichting is dat uit ten boze. De Eusebiuskerk of Grote Kerk is de grootste en voorname kerk van Arnhem, aldus het Friesch Dagblad.

Agenda voor kerkrentmeesters

September 2011

24 september 2011: jubileumbijeenkomst 75 jaar afdeling Utrecht (Dorpskerk Maarssen).

26 september 2011: regiobijeenkomst afdeling Zeeland over Problematiek van de kleiner wordende gemeente ('s-Gravenpolder).

Oktober 2011

4 oktober 2011: regiobijeenkomst afdeling Zeeland over Problematiek van de kleiner wordende gemeente (Grijpskerke).

5 oktober 2011: regiobijeenkomst afdeling Zeeland over Problematiek van de kleiner wordende gemeente (Haamstede).

10 oktober 2011: regiobijeenkomst afdeling Zeeland over Problematiek van de kleiner wordende gemeente (Terneuzen).

11 oktober 2011: najaarsvergadering afdeling Noord-Brabant West, onderwerp "Hand aan de ploeg" (De Haven, Waalwijk).

24 oktober 2011: regiobijeenkomst afdeling Friesland (Dokkum).

25 oktober 2011: regiobijeenkomst afdeling Friesland (Sneek).

27 oktober 2011: regiobijeenkomst afdeling Zeeland over Problematiek van de kleiner wordende gemeente (Tholen);

27 oktober 2011: regiobijeenkomst afdeling Groningen, onderwerp: "Het gaat mis in onze gemeenten – wat kan de kerkrentmeester daar tegen doen?" (Tjamsweer).

31 oktober 2011: regiobijeenkomst afdeling Friesland (Franeker).

November 2011

1 november 2011: regiobijeenkomst afdeling Friesland (Drachten).

7 november 2011: regiobijeenkomst afdeling Zuid-Holland over De financiën van de kerk (De Bron, Alphen aan den Rijn);

7 november 2011: regiobijeenkomst afdeling Drenthe (Sleen);

7 november 2011: regiobijeenkomst afdeling Utrecht, "De VKB komt naar u toe" (gereformeerde kerk, Loenen a/d Vecht).

8 november 2011: regiobijeenkomst afdeling Zuid-Holland over De financiën van de kerk (De Palm, Papendrecht);

8 november 2011: regiobijeenkomst afdeling Groningen, onderwerp: "Het gaat mis in onze gemeenten – wat kan de kerkrentmeester daar tegen doen?" (Lutjegast).

10 november 2011: regiobijeenkomst afdeling Groningen, onderwerp: "Het gaat mis in onze gemeenten – wat kan de kerkrentmeester daar tegen doen?" (Veenendam).

15 november 2011: regiobijeenkomst afdeling Drenthe (Havelte);

15 november 2011: regiobijeenkomst afdeling Utrecht, "De VKB komt naar u toe" (Maranatha, Benschop).

16 november 2011: najaarsvergadering afdeling Noord-Holland, onderwerp "Hand aan de ploeg" (verenigingsgebouw Heemskerk).

17 november 2011: ledenvergadering afdeling Oost-Noord-Brabant en Limburg, onderwerp "Hand aan de ploeg" (gebouw protestantse gemeente Weert);

17 november 2011: regiobijeenkomst afdeling Utrecht, "De VKB komt naar u toe" (Trefpunt, Leusden-Zuid).

23 november 2011: regiobijeenkomst afdeling Gelderland, informatie door SKIN en SKG (De Hofstad, Apeldoorn).

24 november 2011: regiobijeenkomst afdeling Gelderland, informatie door SKIN en SKG (De Wingerd, Doetinchem).

29 november 2011: regiobijeenkomst afdeling Gelderland, informatie door SKIN en SKG (Drumtse Hof, Tiel).

Januari 2012

12 januari 2012: persconferentie Kerkbalans 2012

15-29 januari 2012: Actie Kerkbalans 2012, motto "Wat is de kerk mij waard?"

April 2012

21 april 2012: VKB-Congres en –Beurs 2012 (NBC, Nieuwegein).

Voor SKG was 2010 een uitstekend jaar

Deze zomer bracht de Stichting Kerkelijk Geldbeheer (SKG) haar jaarverslag over 2010 uit. Het verslag van het bestuur meldt dat ondanks de turbulente ontwikkelingen op de financiële markten, de SKG kan terugzien op een goed verslagjaar. Vanaf haar oprichting heeft SKG altijd vastgehouden aan een risicomijdend traditioneel uitzettingenbeleid. Een gezonde financieringsportefeuille binnen de kerkelijke doelgroep is hiervoor de basis. Daarnaast is belegd in bankdeposito's bij grote Nederlandse banken en in obligaties van de Staat der Nederlanden of hieraan gerelateerde fondsen.

Het bedienen van de besloten kring, de Protestantse Kerk in Nederland, maakt SKG tot een bijzondere speler op de financiële markt. Door de kosten beheersbaar te houden en concurrerende tarieven te bieden, kan SKG zich duidelijk onderscheiden en heeft de Stichting veel toegevoegde waarden. Als gevolg daarvan besluiten steeds meer kerkelijke gemeenten hun spaargelden en betalingsverkeer onder te brengen bij SKG. Met het internetprogramma "SKG Online" kunnen klanten hun financiële transactie veilig en snel afwikkelen en hebben zij op elk gewenst moment inzicht in de financiële positie.

40 Jaar SKG

In 2010 is het nieuwe product "SKG Collect" geïntroduceerd. Met dit product kunnen gemeenteleden op elk moment bestellingen plaatsen of toezeggingen doen. Een en ander loopt via de website van de plaatse-

lijke gemeente en de daaraan gekoppelde webwinkel. Een bestelling van bijvoorbeeld collectebonnen of de toezegging voor een gift wordt online via iDeal betaald. Zowel voor kerkelijke gemeenten als voor gemeenteleden biedt dit product veel meerwaarde. Voorts maakt het bestuursverslag melding van het 40-jarig bestaan van SKG waaraan op 11 december 2010 op feestelijke wijze aandacht is besteed.

Financiële uitkomsten

Het jaarverslag meldt een groei van de bedrijfsactiviteiten die ook tot uiting komt in de groei van het balanstotaal met 4,37 pct., namelijk van € 336,4 naar € 351,1 miljoen. De ontwikkeling van de toevertrouwde middelen resulteerde in een toename van € 14,1 miljoen tot € 332,5 miljoen. Het verslag beschouwt het als een positieve ontwikkeling dat na een teruggang in 2009 het investeringsvolume bij kerkelijke gemeenten en aanverwante instellingen in 2010 weer is toegenomen. Het totaal aan verstrekte leningen en kredieten in rekening-courant nam in 2010 toe met € 3,8 miljoen naar € 47,7 miljoen. Het totale eigen vermogen van de stichting komt na toevoeging van het netto resultaat over 2010 van € 1.544.000, op € 14,6 miljoen.

Vooruitzichten 2011

Over een reeks van jaren heeft SKG een stabiele groei laten zien in het activiteitsvolume. Gelet op de economische ontwikkelingen en de relatief lage rentevoet verwacht SKG voor het komende jaar een getemperde groei in de toevertrouwde

middelen. Voor 2011 wordt verwacht dat het investeringsvolume bij kerkelijke gemeenten en aanverwante instellingen zich zal stabiliseren op het huidige niveau, aldus het jaarverslag over 2010.

De orgelbank

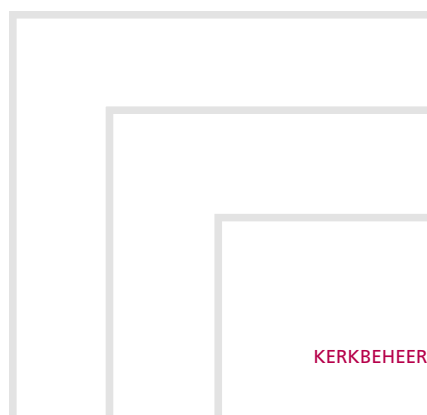
De orgelbank van de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer biedt plaatselijke gemeenten de mogelijkheid hun pijporgel te koop aan te bieden. Geïnteresseerden kunnen specifieke informatie over de aangeboden orgels opvragen.

Afgelopen maand is nieuw ingeschreven een 2-klaviers mechanisch orgel met vrij pedaal. Het orgel heeft 19 stemmen en is in 1968 gebouwd door Ernst Leeflang. Naast genoemd orgel zijn er nog 6 instrumenten te koop.

Voor gedetailleerde informatie over de orgelbank kunt u contact opnemen met: Centraal Bureau VKB Tel. (078) 639 36 63 E-mail n.dejong@kerkrentmeester.nl of raadpleeg het actuele aanbod op onze website: www.kerkrentmeester.nl

Kerk als begraafplaats

Het dagblad BN/De Stem van 18 mei 2011 meldde dat de voormalige Heilig-Hartkerk in Breda kan worden herbestemd tot een overdekte begraafplaats, aldus een bericht in het blad "De Begraafplaats" van augustus jl. In een voorstel heeft de Vereniging Salvator dit idee bij Burgemeester en wethouders van Breda neergelegd, nu het stadsbestuur de mogelijkheden tot herbestemming van het recent ontruimde monument uit 1900 laat onderzoeken. Behalve de kerk biedt ook de tuin ruimte aan nieuwe kelder- en muurgraven, onder andere tegen de zijbeuk van de kerk, aldus Salvator.

Grafzerken: vaak vergeten cultureel erfgoed

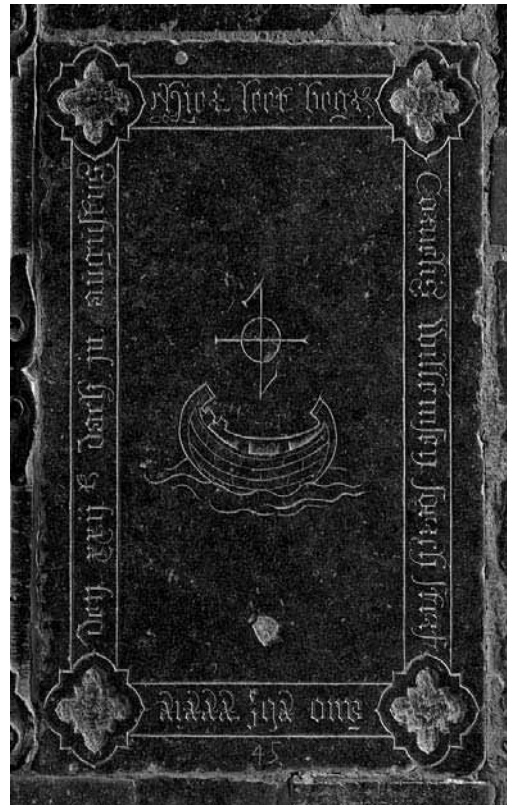
Dr. S. Oosterwijk

Grafzerken in kerken vallen meestal alleen op wanneer men er — letterlijk — over struikelt, want sommige rijk bewerkte exemplaren hebben vaak wapens en andere vormen van decoratie in hoog reliëf. Maar al te vaak heeft de tand des tijds echter zijn sporen nagelaten. Veel zerken zijn verloren gegaan en zijn nu alleen nog bekend uit oudere bronnen. Andere zijn versleten of gebroken, of hebben hun decoratie verloren, zoals de oorspronkelijk ingelegde 'koper'platen (eigenlijk messing) waarvan dan nu alleen een inkeping rest en misschien een enkele klinknagel. Toch bieden deze zerken een rijkdom aan historische, kunsthistorische, heraldische en genealogische informatie die ons veel leert over het gebruik van de kerk, de grafcultuur en de dodengedachtenis in het verleden.

In Engeland vormen grafmonumenten al heel lang een serieus studiegebied en zijn er zelfs verenigingen aan gewijd, zoals de Church Monuments Society (<http://www.churchmonumentsociety.org>) en de Monumental Brass Society voor de studie van 'koperen' grafplaten (<http://www.mbs-brasses.co.uk>). Gelukkig wordt ook in veel Nederlandse kerken waar nog zerken bewaard zijn gebleven tegenwoordig steeds meer aandacht geschonken aan dit cultureel erfgoed. Het recent voltooide project 'De grafzerken van de Sint Jan te 's-Hertogenbosch' (<http://www.grafzerkensintjan.nl/>) is een geweldig voorbeeld van zo'n focus op de rijkdom onder onze voeten. Sommige kerken bezitten lijsten en plattegronden van nog aanwezige zerken, terwijl andere hun zerken speciaal als onderdeel van de kerkgeschiedenis op hun website vermelden, zoals de Onze Lieve Vrouwe Kerk in Geervliet (<http://www.dekerkvangeervliet.nl/>) en de Lambertuskerk in Vught (<http://www.lambertuskerkvught.nl/grafzerken>).

MeMO project

Grafmonumenten en -zerken zijn ook een belangrijk onderdeel van het MeMO (Medieval Memoria Online)-project, dat momenteel wordt uitgevoerd aan de Universiteit Utrecht in samenwerking met andere universiteiten: zie <http://memo.hum.uu.nl/>. Het MeMO-project richt zich op de middeleeuwse dodengedachtenis (ook wel memoria genoemd) binnen de grenzen van het huidige Nederland tot de Reformatie. Hiertoe worden, naast teksten (bijvoorbeeld grafboeken, maar ook verhalende teksten zoals kronieken en biografieën), ook memorievoorstellungen en grafmonumenten gecatalogiseerd en beschreven met als doel deze bronnen via het internet voor iedereen toegankelijk te maken. Voor grafmonu-

Hardstenen grafzerk van Cornelis Willemszoon Sorich.

umenten en -zerken is het project echter sterk aangewezen op plaatselijke kennis, omdat het er nog altijd erg veel zijn en de literatuur erover vaak ontbreekt of verouderd is.

Om gebruikers van het internet een indruk te geven van de interessante informatie die ook eenvoudige grafzerken ons kunnen verschaffen heeft MeMO een nieuwe website gecreëerd over de middeleeuwse grafzerken in de Grote of Michaëlskerk in Oudewater: <http://memo.hum.uu.nl/oudewater/index-nl.html>. Hierin vindt men ook informatie over grafzerken in het algemeen, hun verscheidenheid aan stijlen en afmetingen, en de zorg voor het hier en het hiernamaals in de middeleeuwen. De uiteindelijke database die wordt gemaakt, zal vanzelfsprekend meer informatie bieden, met uitgebreide zoekmogelijkheden voor de geïnteresseerde gebruiker.

Vloeren vol geschiedenis

Voordat het begraven in de kerk in Nederland in de vroege negentiende eeuw werd stopgezet, was het gebruikelijk om de doden — vaak de meer welgestelden die zich dit konden veroorloven — bij te zetten in graven onder de vloer van de kerk. Dit konden individuele graven zijn of grotere familiegraven, waarbij de kisten vaak in drie lagen werden opgestapeld. Vaak koos men lang vóór het overlijden al een laatste rustplaats en werd ►

ook de steen besteld: de sterfdatum kon dan later worden toegevoegd (wat niet altijd gebeurde). Men wilde het liefst zo dicht mogelijk bij het altaar begraven te worden.

De teksten op grafmonumenten zijn vaak zeer interessant. Uiteraard was de naam van de overledene een essentieel onderdeel op grafmonumenten en -zerken, want door het noemen van de naam bleef men aanwezig binnen de gemeenschappen waarvan men deel uitmaakte zoals de familie, de parochie, en de broederschappen waarvan men lid was. Op kleinere stenen vinden we vaak initialen in plaats van de volledige naam, terwijl grotere zerken vaak uitgebreide informatie bevatten over de overledene(n), hun functies en huwelijkse staat. Grotere zerken bevatten veelal latere inscripties ter nagedachtenis van familieleden uit latere generaties. Grafmonumenten hadden deels als doel de gelovigen tot gebed voor de overledenen op te roepen, en veel middeleeuwse grafteksten eindigen dan ook met 'Bidt voor de ziel'. Naast een deugdzaam leven en goede werken werden destijds ook gebeden essentieel geacht voor het zielenheil.

Een familiewapen was eveneens een belangrijk aspect, want dit vertegenwoordigde zowel status als identiteit. Personen en families die een wapenschild bezaten, profileerden zich daarmee op hun zerken, anderen hadden een — eenvoudiger — huismerk. Verder vinden we vaak andere vormen van decoratie, zoals medaillons met de evangelistensymbolen op de vier hoeken of allegorische motieven.

Maar of men nu een prestigieus grafmonument of een kleine, eenvoudige steen zonder wapenschild of huismerk had, iedere zerk droeg bij aan de status van de overledene, want de stenen moesten speciaal uit buitenlandse groeven worden ingevoerd. Dat was bijvoorbeeld kalksteen uit land in het Oostzeegebied, zandsteen uit Bentheim, of donkere hardsteen uit het huidige België. Dit betekende kosten voor materiaal en vervoer, naast de prijs van de bewerking en versiering door de steenhouwer, en de kosten van het graf zelf en de begrafenissen.

Doel van het project

MeMO is een samenwerkingsproject van de Universiteit Utrecht, de Vrije Universiteit in Amsterdam, en de Universiteit Groningen en een aantal erfgoedinstellingen. Daarnaast werkt MeMO ook samen met onderzoeksgroepen in het buitenland die soortgelijke projecten voor hun eigen gebieden willen opzetten. MeMO beoogt een beter inzicht te bieden in de middeleeuwse dodengedachtenis door het ontsluiten van de voor *memoria* relevante bronnen, zowel schriftelijke als ook objecten. Het is juist deze combinatie die MeMO uniek en zo waardevol maakt.

Dat blijkt ook als we meer willen weten over de grafcultuur. Er is veel af te leiden uit de grafmonumenten en -zerken zelf, maar er is ook een schat aan informatie over de middeleeuwse grafcultuur bewaard gebleven in plaatselijk opgestelde grafboeken. Deze zijn echter nog lang niet allemaal bestudeerd. Ook deze bronnen worden door het MeMO-project gecatalogiseerd en beschreven. Ze bieden veel informatie over wie waar en wanneer begraven werd, over de liturgische aspecten, en

over de kosten die dit alles met zich bracht.

Inmiddels zijn veel vloeren vervangen of gereorganiseerd tijdens kerkrestauraties, maar dat is niet nieuw. Al tijdens de middeleeuwen werden graven hergebruikt en zerken vervangen of gerecycled, zoals we vaak kunnen afleiden uit de grafboeken en uit de zerken en inscripties zelf. Vaak vertonen later gedateerde zerken bijvoorbeeld nog de namen van de oorspronkelijke overledenen. Ook werden familiewapens niet alleen weggehakt tijdens de Franse Revolutie, toen zulke vormen van aristocratisch vertoon uit den boze waren, maar ook al veel eerder wegens hergebruik van een zerk door een nieuwe eigenaar.

Verzoek om medewerking

Wat ons dus nog rest van de veel grotere aantallen grafmonumenten en -zerken die ooit in Nederlandse kerken aanwezig waren, verdient meer aandacht. Ons cultureel en christelijk erfgoed is niet alleen interessant voor wetenschappers en toeristen, maar is ook van educatief en plaatselijk belang.

Het MeMO-project werkt samen met o.a. de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) en de Stichting voor het Kerkelijk Kunstbezit Nederland (SKKN). De RCE heeft mede namens MeMO al vele prachtige foto's geproduceerd van zerken in de Oude en Nieuwe Kerk in Delft, de Sint Jan in Gouda, en eerder de Sint Jan in 's-Hertogenbosch. Verder hebben ook diverse streekarchieven hun medewerking verleend door informatie en foto's te verschaffen.

Het zijn echter vaak de koster, gidsen, vrijwilligers en vrienden van de kerken zelf die de meeste kennis hebben van wat er zich ter plekke bevindt. Alleen met zulke plaatselijke kennis kan een goed beeld verkregen worden van de aanwezigheid van monumenten in Nederland. De website over de zerken van Oudewater is daar een mooi voorbeeld van. Vandaar deze oproep aan iedereen die een steentje aan dit project wil bijdragen door middel van informatie, beschrijvingen lijsten en/of foto's. Uiteraard zal iedereen die op deze manier aan het MeMO-project bijdraagt met name genoemd worden en op de hoogte worden gehouden van de voortgang van het project.

Mevr. Oosterwijk is coördinator grafmonumenten, MeMO-project, Universiteit Utrecht.

Contactadres:

Dr. S. Oosterwijk, MeMO-project, Universiteit Utrecht, Janskerkhof 13, 3512 BL Utrecht, tel. 030 - 2536164, mobiel 06 - 42567011, e-mail: S.Oosterwijk@uu.nl. Website Medieval Memoria Online, <http://memo.hum.uu.nl/Website> De grafzerken van Oudewater, <http://memo.hum.uu.nl/oudewater/index-nl.html>.

Collecterooster 2012 en het overleg met het college van diakenen

In ordinantie 11 van de kerkorde is bepaald dat het college van kerkrentmeester jaarlijks, meestal zo half september, contact opneemt met het college van diakenen over met name het collecterooster voor het volgende jaar. Dat is begrijpelijk, want in de maand daarna moeten beide colleges een ontwerpbegroting opstellen die, volgens een door de kerkorde aangegeven procedure, tenslotte door de kerkenraad wordt vastgesteld.

Voordat met de opstelling van een begroting wordt begonnen, is het

van belang te weten hoe het collecterooster eruit gaat zien, met andere woorden: hoeveel collecten zijn er voor de eigen gemeente (vroeger heette dit de kerk of kerkvoogdij) en hoeveel is er voor de eigen diaconie?

Geen collecteplicht voor bovenplaatselijk kerkenwerk

Naast de wekelijkse collecte voor het werk voor de eigen gemeente en die voor de diaconie en de plaatselijke commissie zending, werelddiaconaat en ontwikkelingssamenwerking, is er ook een advies om mee te doen aan

de collecten die de Protestantse Kerk in Nederland adviseert, in het collecterooster op te nemen. Hieronder volgt een overzicht van de collecten die door de Protestantse Kerk in Nederland geadviseerd worden in 2012 te houden. Zoals gezegd: het is een advies, dus geen plicht. Wel wordt een beroep gedaan op de gezamenlijke verantwoordelijkheid om geld bijeen te brengen voor al het werk dat de Protestantse Kerk in Nederland namens de plaatselijke gemeenten in Nederland en in het buitenland mogelijk wil maken.

Het rooster ziet er als volgt uit:

<i>Datum</i>	<i>Collectedoel</i>
22 januari	Tijdens de Week van Gebed voor de Eenheid van christenen wordt gecollecteerd voor het wereldwijde oecumenische werk.
29 januari	De collecte is bestemd voor catechese en educatie van de Protestantse Kerk in Nederland.
5 februari	Sinds de watersnoodramp van 1953 wordt op de eerste zondag van februari voor het Werelddiaconaat gecollecteerd. Collecte voor Kerk in Actie of Luisterend Dienen Werelddiaconaat
19 februari	De Protestantse Kerk in Nederland vraagt plaatselijke gemeenten om missionair actief te zijn. De kerk is er niet voor zichzelf, maar wil van betekenis zijn voor de bewoners van de wijk waar ze staat. De steun wordt gevraagd voor het inzetten van mensen in wijken waar (nog) geen kerk is i.c. voor de nieuwe kerk op IJburg
26 februari	40dagentijdcollecte.
4 maart	Voorjaarszendingsweek, Kerk in Actie.
11 maart	40dagentijdcollecte.
18 maart	Collecte Kerk in Actie/Luisterend Dienen Diaconaatcollecte. Deze collecte valt binnen de 40dagentijdcampagne van Kerk in Actie.
25 maart	40dagentijdcollecte.
1 april	Collecte Kerk in Actie c.q. Luisterend Dienen Diaconaatcollecte voor gemeenten die zich rekenen tot de Gereformeerde Bond.
8 april	Paascollecte. Collecte bestemd voor JOP.
22 april	De collecte is bestemd voor de Protestantse Kerk in Nederland voor het werk voor eredienst en kerkmuziek
6 mei	Collecte voor de Protestantse Kerk in Nederland ten behoeve van het project "Help de nieuwe kerk in Nieuw-Vennep"
20 mei	Wezenzondag. Collecte bestemd voor de eigen gemeente.
27 mei	Pinksteren. Collecte Kerk in Actie in het kader van de Pinksterzendingsweek.
3 juni	Kerk in actie, werelddiaconaat.
1 juli	Collecte voor het jeugdwerk van de Protestantse Kerk in Nederland.
19 augustus	Collecte Kerk in Actie, Zomerzending.
9 september	Startzondag, collecte Protestantse Kerk in Nederland
16 september	Collecte Protestantse Kerk, vredeswerk.

23 september	Collecte Protestantse Kerk in Nederland, jeugdzondag.
7 oktober	Collecte is bestemd voor Kerk en Israël.
14 oktober	Collecte Kerk in Actie, werelddiaconaat c.q. collecte Luisterend Dienen Werelddiaconaat
28 oktober	Collecte Protestantse Kerk in Nederland, Hervormingsdag.
4 november	Collecte Kerk in Actie, Najaarszendingsweek
11 november	Collecte Kerk in Actie, diaconaat c.q. Luisterend Dienen Diaconaat
25 november	Collecte voor eigen gemeente, laatste zondag van het kerkelijk jaar.
2 december	Collecte Protestantse Kerk in Nederland, steun voor de nieuwe kerk op de Kop van Zuid in Rotterdam
9 december	Pastoraat. De Protestantse Kerk in Nederland wil pastorale vrijwilligers zo goed mogelijk ondersteunen en biedt hen daarvoor handvatten aan.
25 december	Kerst. Collecte voor Kerk in Actie, kinderen in de knel
31 december	Oudejaarscollecte. De collecte is bestemd voor de eigen gemeente.

Vaststelling collecterooster

Zoals eerder gezegd, is het collecterooster een *advies*. Wanneer kerkenraden tijdens Pasen 2012 de collecte voor de eigen gemeente wensen te houden, dan is dat dus zonder meer mogelijk.

Materiaal voor eigen collecten

Sinds enkele jaren worden er geen folders meer voor de Paascollecte en de Oudejaarscollecte verstrekt. Gemeenten die bij deze gelegenheden toch de collecte voor de eigen gemeente wensen te houden, zullen zelf een brief of folder moeten maken. Het Centraal Bureau van de VKB kan, indien gewenst, daarvoor wel enveloppen leveren. Indien daarvan gebruik wordt gemaakt, dan moeten de bestellingen, onder opgave van aantallen en opdruk, op resp. 1 maart en 1 december 2012 binnen zijn (tel. 078 – 63.93.665).

Materialen afdrachtcollecten

Om de collecten voor het werk van de Protestantse Kerk in Nederland, Kerk in Actie en JOP zo goed mogelijk onder de aandacht van de gemeenteleden te brengen, zijn bij het Protestants Landelijk Diensten-centrum diverse ondersteunende materialen beschikbaar.

Kerkbalans 2012 en solidariteitsbijdrage

De actie Kerkbalans 2012, waarvan de opbrengst geheel bestemd is voor het eigen plaatselijk kerkenwerk, wordt van 15 januari tot 29 januari 2012 gehouden. Hoewel de actie Kerkbalans geen collecte is, is het wel goed het zodanig te regelen dat er gedurende die periode geen andere collecten of acties zijn, die de actie Kerkbalans doorkruisen.

Tenslotte hebben de kerkrentmees-

ters er voor te zorgen dat jaarlijks de solidariteitsbijdrage van de lidmaten van de plaatselijke gemeenten wordt geïnd. Meestal vindt de inning van deze solidariteitsbijdrage in het voorjaar (mei) plaats.

Gerestaureerde kerk Odoorn weer in gebruik

Op vrijdagmiddag 15 juli 2011 nam de vrijzinnig hervormde gemeente van Odoorn haar gerestaureerde kerk weer in gebruik. Na vele jaren van voorbereiding, sparen, vergaderen, maar ook tegenslag, was het dan eindelijk zover. De restauratie van de kerk, die goed en snel verlopen is dankzij de vele vakmensen die goed samenwerkten, is nu een feit. Na afloop van de ingebruikneming waren de aanwezigen in de gelegenheid de kerk te bekijken.

Positief resultaat voor landelijke Kerk

Het Friesch Dagblad van 23 juni 2011 meldt dat de Dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk in Nederland vorig jaar een positief resultaat heeft geboekt van € 972.000. Dat blijkt uit de jaarrekening over 2010 die de kleine synode in juni 2011 besprak.

Uit de cijfers blijkt onder meer dat het aantal formatieplaatsen van de Dienstenorganisatie vorig jaar daalde van 338 naar 328. Het vermogen van de Kerk nam in 2010 toe met € 2,9 miljoen. Dat was weliswaar minder dan de € 4,3 miljoen in 2009, maar men was uitgegaan van een vermogensafname van € 2,6 miljoen. Het positieve resultaat is voornamelijk ontstaan door de winst van de Dienstenorganisatie en door hogere inkomsten uit nalatenschappen voor

met name zending en werelddiaconaat.

De algemene risicoreserve van de Kerk is, na de toevoeging van het resultaat over 2010, gestegen tot bijna € 11,2 miljoen. In 2011 werkt de Kerk met een begroting van ruim € 66,8 miljoen. Dat is lager dan vorig jaar, toen nog € 67,2 miljoen stond begroot. Er wordt gerekend op € 25,5 miljoen aan baten uit eigen fondswerving, aldus het Friesch Dagblad.

Friese kerken zetten deuren open

Het Reformatorisch Dagblad van 5 juli 2011 meldde dat in totaal zo'n 270 Friese kerken tot en met 10 september 2011 elke zaterdagmiddag de deuren open zetten. Dit jaar deden twintig nieuwe kerken mee. De heer S. ten Hoeve, kenner van het kerkelijk erfgoed in Friesland, sprak op 2 juli 2011 tijdens de start van dit initiatief zijn zorg uit over het voortbestaan van het kerkelijk erfgoed, onder meer vanwege afnemende betrokkenheid van jonge mensen. Hij ziet overigens ook mooie ontwikkelingen, want tegenover de groeiende groep mensen die geen band met de kerk heeft, is een kleine groep mensen zeer gemotiveerd zich voor de kerkgebouwen in te zetten. Het grote voorbeeld is het initiatief van Tsjerkepaad, aldus de heer Ten Hoeve.

Het open-kerken-pad is in 2004 ontstaan op initiatief van de Raad van Kerken Friesland. In de kerken zijn vrijwilligers aanwezig die informatie kunnen geven. In veel kerken is er koffie of thee. Ook worden vaak nevenactiviteiten georganiseerd, zoals exposities en fietsroutes.

Voorgaan in een bijzondere kerkdienst

Dr. J.D.Th. Wassenaar

Enige tijd geleden heeft het moderamen van de generale synode van de Protestantse Kerk in Nederland alle (wijk)kerkenraden een flink pak papier toegezonden. Het gaat om voorstellen tot wijziging van de kerkorde. Op 16 september 2010 heeft de synode die in eerste lezing vastgesteld. Het is nu aan de (wijk)kerkenraden om via de klassicale vergaderingen door te geven wat ze er van vinden. In dit artikel bespreek ik een van de tientallen voorstellen.

Incidenteel gebruik

De synode stelt voor om een nieuw lid aan ordinantie 5-2, waarin bijzondere bepalingen voor de eredienst vermeld staan, toe te voegen. Daarin wordt kerkenraden de mogelijkheid geboden om in een bijzondere kerkdienst iemand te laten voorgaan die daartoe overigens niet bevoegd is. De synode noemt enkele voorbeelden. In een dienst waarin het werelddiaconaat centraal staat, kan men een diaconale medewerker laten voorgaan, in een jeugddienst een jeugdwerkleider. De hervormde kerkorde kende vroeger zo'n bepaling, ordinantie 6-2-4. Daar werd nog steeds om gevraagd. Voor de goede (kerk)orde: het gaat hierbij niet om het verlenen van structurele bevoegdheden aan personen, maar om een uitzonderingsregel waarvan een kerkenraad incidenteel gebruik kan maken. Men moet hierbij dus zeer zeker niet denken aan het preekconsent en de sacramentsbevoegdheid voor kerkelijk werkers. De synode is daar al een heel aantal jaren over in gesprek. Het begon in 2005 met de nota Om de heiligen toe te rusten tot dienstbetoon. Daarin werd benadrukt dat er verschil moet zijn tussen de predikant en de kerkelijk werker, op grond van verschil in opleiding. Ondertussen is er een heel aantal kerkelijk werkers dat allerlei

predikantstaken overneemt. Maar aan de aanstelling als (bevoegd) kerkelijk werker is geen preekbevoegdheid verbonden. Wel kan de werkgever in bepaalde gevallen via de klassicale vergadering een consent voor de kerkelijk werker aanvragen.

Academische opleiding

De kerk heeft van de dienaren des Woords altijd een academische opleiding geëist. In de hervormde kerkorde van 1951 werd bepaald dat zij hun opleiding en vorming bij de theologische faculteit van de daarvoor door de kerk aangewezen universiteiten moesten ontvangen. Wel kon de synode in geval van opleiding elders of bij singuliere gaven een andere weg tot het predikantschap openen. Wat dat laatste betreft: die mogelijkheid was uitdrukkelijk niet als een tweede weg naar het predikantschap bedoeld. Naast de bevoegdheid tot de verkondiging van het Evangelie door dienaren des Woords was er de bevoegdheid tot de verkondiging van het Evangelie, door zendingspredikanten, predikant-evangelisten en evangelisten (de laatste categorie viel niet onder de ambten maar onder de bedieningen) en de bevoegdheid tot de prediking van het Evangelie door hulppredikers (die ook onder de bedieningen ressorteerden) en vicarissen (die een tussenvorm tussen ambten en bedieningen vormden).

Uitzonderingen

Sinds 1951 is veel veranderd. Een belangrijk voorbeeld: de bepalingen

betreffende hulppredikers werden met ingang van 1 januari 1978 buiten werking gesteld. De opleiding werd afgesloten. Degenen die als hulpprediker werkzaam waren, werden in hun gemeente tot predikant bevestigd. Dat werd geregeld in overgangsbepaling 277. Maar uitzonderingen daargelaten, bleef gelden: wie dienaar des Woords wilde worden, moest een academische theologische opleiding volgen.

In de gereformeerde kerkorde werd in artikel 5.1. gesproken over 'een deugdelijke theologische opleiding' voor de toelating tot het ambt van dienaar des Woords, en wel aan de Theologische Hogeschool casu quo Universiteit in Kampen of aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. Ook aan gereformeerde zijde waren er wel uitzonderingen op de regel. Zo is van de mogelijkheid om aan niet-predikanten de bevoegdheid om in kerkdiensten voor te gaan, te bieden (artikel 69.3), veel gebruik gemaakt.

Feitelijk zijn de hervormde en gereformeerde regels per 1 mei 2004 in de Protestantse Kerk in Nederland bestendigd. De kerk stelt voor het predikantschap de academische opleiding als voorwaarde. Ik verwacht niet, dat de kerk dat beginsel zal opgeven. Wel zal ze in de nabije toekomst meer duidelijkheid (moeten) verschaffen over de positie van de kerkelijk werker en over de mogelijkheid om in bepaalde gevallen predikant met alle bevoegdheden die daar bij horen, te worden. Maar, zoals gezegd: daar is de nieuwe ordinantie 5-2 niet voor bedoeld.

Dr. Wassenaar is gemeentepredikant in de protestantse gemeente te Hellendoorn en o.m. voorzitter van de Commissie Orgelzaken van de Protestantse Kerk in Nederland.

Samenwerking van gemeenten: een optie voor de toekomst

Inleider: B. van Noord. Voorzitter van de workshop: mevr. E.J. Steensma-Dijk, verslag: M.V. van Poppel

Tijdens het VKB-congres dat op zaterdag 9 april 2011 in De Reehorst te Ede plaatsvond, werd, zoals de traditie het wil, gelijktijdig een aantal workshops gehouden. In één van die workshops ging Bart van Noord in op het belang van samenwerking van gemeenten. Hieronder de tekst van zijn inleiding.

Situatie in 2020

Het is een toekomstig feit dat in 2020 75 pct. van de kerkelijke gemeenten op één of andere wijze zal samenwerken. Ik had ook 50% kunnen zeggen, maar dan zou u wellicht naar uw buurvrouw of buurman gaan kijken: die wel, ik niet. De kans is zeer groot dat u bij die samenwerking betrokken zult zijn; sterker nog, ik wens u dat toe! Een groepje gemeenten, kleiner en groter, in hun natuurlijke omgeving. Binnen hun verband zijn er wisselende samenwerkingscontacten, grotendeels op het gebied van activiteiten: samenwerkende diaconieën, gezamenlijke vorming en toerusting, kanselruil van de voorgangers, een paar jeugdwerkprojecten... Twee gemeenten delen een kerkgebouw en de kerkdiensten. De gelijk vallende vacaturemomenten voor een predikant zijn tussen twee gemeenten ingevuld met een regeling die daar past. Zij hebben die kans gepakt. De predikanten en kerkelijk werkers werken samen in een team om een paar dingen slim en inspirerend met elkaar te organiseren. Bij één gemeente komt de bestuurlijke zelfstandigheid in gevaar; het cluster zoekt samen naar een goede inbedding voor een huisgemeente. Kunnen die gemeenten in modaliteit verschillend zijn? Natuurlijk, want men hoeft elkaar op dat vlak niet de maat te nemen. Voor de goede orde:

B. van Noord.

dit geldt voor gemeenten met veel polder tussen de dorpen, maar evengoed voor een stadsgemeente.

Netwerksamenleving

Het beeld dat ik schets, is dat van een actief netwerk, dat gericht is op gemeenschappelijk profijt. Dat elkaar niet beconcurrereert, maar versterkt. Het is coöperatief. De term netwerksamenleving is dan wel van de laatste jaren, maar heel veel boeren wisten generaties terug al dat ze sommige zaken beter in een coöperatie konden regelen; samen sta je dan sterker. Trendwatchers en wetenschappers schetsen al enkele jaren een ontwikkeling in de samenleving die helemaal uitgaat van netwerken, als werkwoord. Dus niet het beeld van recepties aflopen, maar het beeld van de visser die zijn netten boet: verbindingen leggen tussen knooppunten in het net. Was kennis in de oude tijd doorslaggevend, steeds meer zijn het nu de relaties die doorslaggevend zijn. En in die relatie ontstaat de vernieuwing, de innovatie. De wereld is kleiner geworden, we zien steeds meer van de wereldwijde krachtenvelden en beïnvloeding. Europese regelgeving; we steunen Portugal om ook onszelf te helpen. Maar ook:

de omwentelingen in Noord-Afrika die digitaal mede vanuit Nederland ondersteund zijn.

Te midden van die schaalvergroting is er tegelijkertijd de behoefte aan kleine verbanden van gelijkgestemden en gedeelde interesses. Daar ligt voor de kerk een kans. Er zal nog heel wat krimp plaats vinden in de kerk, maar ik ben ervan overtuigd dat tegelijkertijd gemeenten zullen ontdekken een vindplaats van nieuwe gemeenschap te zijn. Dat zien we op diverse plekken in het land al gebeuren.

De kerk als netwerk

Kerkelijke gemeenten bestaan uit netwerken, leden die zich actief verbinden aan de gemeente, voor die zaken waar hun gaven en interesses liggen. Werkgroepen en commissies die veel vergaderen maar vooral ook ontmoetingsplaats zijn. Samenwerken aan de opbouw van de gemeente. Een gemeente die deel uitmaakt van een verband, de Protestantse Kerk. Het was bijzonder om mee te maken hoe snel het nieuwe logo van de Protestantse Kerk in Nederland zijn weg vond naast kerkdeuren, op koffiekopjes, in glas en lood en borduurwerken. Dat is wat je samen deelt en het netwerk versterkt tot een gemeenschappelijke identiteit. Een organisatie laat zich het beste kennen in hoe kernwaarden vertaald worden in de spelregels van die organisatie. Voor de kerk is dat de kerkorde. En één van de belangrijkste kernwaarden is dat je niet zonder elkaar kunt bestaan: solidariteit. Vandaar ook de solidariteitskas, waarin geld wordt bijeengebracht — en vervolgens wordt herverdeeld — voor wie in nood zijn. En dat zelfs in de spelregels van de steunverlening het appèl voor samen en samenwerken als solidair beginsel zit ingebakken. Vanuit dezelfde kernwaarde tref je elkaar in de classis, als gemeenten die samen

onderweg zijn. Classis betekent: "vloot". Het is van oorsprong een militair begrip, maar ik heb eerder een vissersvloot voor ogen; naast het beeld van die boetende visser kan dat geen kwaad. De kerk heeft het bij uitstek in zich om in de netwerk-samenleving voorop te lopen, zou je zeggen.

Maar de praktijk is anders. Hoe lastig is het niet om in de kerkenraad mensen te vinden die als afgevaardigden van de gemeente naar de classisvergaderingen willen gaan? Het besef om met elkaar tot een kerkverband te behoren neemt eerder af dan toe. In veel gemeenten stopt het kerkbesef bij de rand van het eigen kerkpad. Vorig jaar hebben we een onderzoekje gedaan naar de kansen voor en de weerstanden tegen samenwerking. Daarin vroegen we mensen in gemeenten naar de identiteit van de gemeente. Dat bleek een lastige vraag te zijn en meestal werd het antwoord gevonden door te zeggen dat men heel anders was én deed dan de buurgemeenten. Wat ze daar allemaal doen?! Beelden die voortkomen uit onwetendheid. Maar ook uit het idee dat een gemeente pas echt gemeente is als zij het op eigen houtje redt. Zelfstandigheid uit zich in de mate van zelfvoorzienend kunnen zijn.

Een krimpende kerk

Gemiddeld raakt de Protestantse Kerk ongeveer 1000 leden per week kwijt; een gemeente per week. En toch valt dat velen niet op. Je ziet het pas als je een foto van de gemeente op zondagochtend maakt en die zou kunnen vergelijken met een foto van, zeg maar, 10 jaar terug.

Het gaat geleidelijk. En juist het actieve kader in de kerk merkt het minst van die terugloop. Het werk blijft immers gelijk. De kornuiten met wie je het werk doet, blijven ook vaak dezelfde of komen na een korte pauze weer terug. Je wordt samen wat ouder, maar verder... Dat het steeds meer moeite kost om vacatures te vervullen, leidt ertoe dat de oude getrouwen nog wat langer hun verantwoordelijkheid nemen. Je laat je kerk immers niet in de steek! En de financiële reserves zijn dan een aangename buffer voor,

in ieder geval, de huidige generatie. Krimp duid ik als het samenspel van terugloop in mensen, in inkomsten en in bestuurskracht. Deze drie gaan bijna altijd samen en versterken elkaar. Dat zie je als je kijkt naar de effecten van de krimp.

Ik had laatst contact met een kleine gemeente waar de vader scriba, de moeder kerkrentmeester en een zoon diaken is. Het gezin doet de preekvoorziening, regelt het onderhoud van de begraafplaats, kopieert het kerkblad. Respectabel, maar ook zorgwekkend als dit al een jaar of tien zo is. In iedere krimp situatie (zowel in de kerk als daarbuiten) geldt de wetmatigheid dat alle energie wordt gestoken in de urgente dingen. En u weet uit het maken van een meerjarenonderhoudsplan, dat wat urgent is, niet altijd samenvalt met wat belangrijk is. Een lekkage is urgent, maar het jaarlijks controleren van de goten en de loodranden is belangrijk. Hoe meer de energie gaat zitten in de noodzakelijkheden van vandaag, hoe meer moeite het kost om eens met wat afstand naar de eigen situatie te kijken. Als je die afstand kan nemen, dan kun je zien of je verder kunt met van alles een beetje minder, of dat er meer nodig is.

Samenwerken vraagt moed

Maar dan moet je wel van het idee afkomen dat je zelfstandigheid in je isolement ligt en dan moet je beseffen dat je zelfvoorzienendheid ook met elkaar kunt realiseren. Je moet willen leren boeten als de visser aan de haven. Van Gerrit Westerveld (oud-penningmeester van de VKB, thans lid van het bestuur van de Dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk in Nederland) heb ik de uitspraak onthouden dat we de Kerk te leen hebben van onze kinderen. En ook al zijn er nog maar weinig kinderen in de kerk, we bouwen net als degenen die ons voorgingen aan de gemeente, zodat ook voor komende generaties de plaatsen en gemeenschappen aanwezig blijven om, voor wie dat willen, het geloof te delen. En om niet te vergeten dat de Eeuwige het werk van Zijn handen niet loslaat. Om je naar elkaar toe te wenden, is moed nodig. Maar je bent niet elkaars concurrenten. Je staat samen

voor dezelfde opdracht: goed omgaan met wat we te leen hebben gekregen. Dat noem ik veiligheid in het gesprek: je bent er op uit om elkaar verder te helpen. Want netwerken is ook netjes werken.

Als het isolement van krimpende gemeenten wordt versterkt door de vrees om de zelfstandigheid te verliezen, is het belangrijk om die vrees weg te nemen. Het doel van samenwerking is om elkaar op alle mogelijke manieren te helpen om vitaal gemeente te zijn. Netwerken als werkwoord. En niet saneren als werkwoord. Dat hebben we al geleerd in de plaatselijke SOW-processen waar gemeenten naar elkaar toegroeiden op inhoud door samen te werken. Als je de laatste bestuurlijke stappen zet, doe je dat omdat dat logisch is en niet om te forceren. Het gaat niet om de bestuurlijke entiteit, maar om veelkleurig en actief geloven, om vitaliteit. Ik ben ervan overtuigd dat het pleidooi om de samenwerking tussen gemeenten te zoeken, volledig aansluit bij de tijd waarin we leven, de maatschappelijke veranderingen en de kerkelijke ontwikkelingen. Wie niet wacht tot het water aan de lippen staat, maar elkaar al opzoekt omdat het nu belangrijk is, maar nog niet urgent, maakt tijd voor toekomst.

De voorsprong van kerkbeheerders

Kerkrentmeesters hebben een voorsprong in de gemeente om die samenwerking aan te gaan, of op zijn minst te stimuleren. Waarom? De VKB is een netwerk waarin ervaringen en kennis worden gedeeld. De VKB is netwerken pur sang. Ik kom ook tussen gemeenten nogal eens tegen dat kerkrentmeesters elkaar wat makkelijker weten te vinden, bijvoorbeeld bij de restauratie van de kerk. Kerkrentmeesters kijken beter naar de toekomst, vanwege het kerkgebouw, vanwege de meerjarenbegrotingen; zij zien eerder de gevolgen van de leeftijds-piramide. En bovenal: kerkrentmeesters zijn praktisch van aard en dat is erg prettig. Er wordt heel wat afgepraat in de kerk en lang niet altijd even vruchtbaar. Wie aan de slag gaat met samenwerken doet dat voor de resultaten. De inbreng van kerkbeheerders is dus enorm belangrijk om praktische resultaten ►

te zoeken, ook voor inhoudelijke onderwerpen.

De oplossingsgerichte kwaliteit van kerkrentmeesters brengt soms met zich mee dat de anderen nog lang niet op het punt zitten waar het college zelf al is aangekomen. De logica van financiën en gebouwen (dat merk je ook bij bezuinigingen en afstoten van kerkgebouwen) werkt nu eenmaal anders dan de logica van het krijgen van draagvlak in de kerkenraad en de gemeente voor toekomstgerichte keuzes. Een blauwdruk en een bestek kunnen een tegendraadse reactie oproepen. Het creëren van draagvlak is dan ook uiterst belangrijk. Het zal onmogelijk zijn om de route naar samenwerking in één keer te tekenen.

Aanpak voor samenwerking

Met het landelijke project Samenwerking Gemeenten geven we een uitwerking aan de synoderapporten Hand aan de Ploeg door het stimuleren van samenwerking tussen groepjes gemeenten op basis van de plaatselijke en regionale behoefte. Niet opdringen, wel verleiden tot samenwerking. Aan de 25 initiatieven waar we op dit moment op één of andere manier bij betrokken zijn, wordt bijna wekelijks een verzoek toegevoegd. Te vaak start een dergelijk verzoek vanwege een urgentie; het water staat bij een gemeente aan de lippen. Wat zou ik het zo'n gemeente graag gegund hebben dat zij al had kunnen meedoen in een cluster van omliggende gemeenten. Dat er eerder openheid was geweest over de financiële en andere krimp; dat de kerkrentmeesters samen hadden nagedacht in dat cluster over de kansen om elkaar te helpen. Bij een vacature, bij de zorg voor het kerkgebouw, ideeën voor geldwerving en subsidies hadden uitgewisseld... Solidariteit is één van de belangrijkste goederen. En dat alles omdat we het belangrijk vinden dat over 10, 20 jaar in elk dorp en elke stad de gemeente van de Heer een adres heeft, ook in de vorm van de Protestantse Kerk in Nederland. Een adres van een actieve (kleine of grotere) gemeente, die zich deel weet van een mooi en inspirerend netwerk. Dat gun je elkaar toch?

Gedachtewisseling

Na de inleiding was er gelegenheid om over dit belangwekkende onderwerp van gedachten te wisselen. Onder andere werd gevraagd of er modellen voor samenwerking van gemeenten beschikbaar zijn. De heer Van Noord gaf aan dat er daarvoor geen standaardoplossingen te geven zijn. Wel is er een aantal stappen dat gezet kan worden om te komen tot een goede samenwerking:

- Ga met elkaar om tafel zitten en bekijk wat de gemeenten in huis hebben om met elkaar te delen. De kerk zit weliswaar in een krimp situatie, maar probeer de dingen die er wel zijn deelbaar te maken; daarin schuilt de kracht van samenwerking. Als, bijvoorbeeld, de ene gemeente een restauratie aan het kerkgebouw moet uitvoeren en de andere juist zo'n restauratie achter de rug heeft, maak dan gebruik van de ervaring die opgedaan is in die andere gemeente; laat de kerkrentmeesters die het restauratieproject geleid hebben meelopen bij het nieuwe project.
- Doe met elkaar iets leuks om elkaar beter te leren kennen. Dat geldt niet alleen voor de bestuurders, maar ook voor de gemeenteleden.
- Start van begin af aan met nadenken over de ontwikkelingen op de lange termijn. Geef elkaar inzage in de financiële cijfers, het kerkbezoek en de leeftijdsopbouw in de gemeente. Probeer ook eens dingen uit: sluit bijvoorbeeld één kerkgebouw in de winter als er eigenlijk te weinig kerkbezoek is om het openhouden van twee gebouwen te rechtvaardigen. Tracht ook te zien waar kansen voor verdere samenwerking liggen: bedenk wat de mogelijkheden zijn als over drie jaar één van de predikanten met emeritaat gaat.
- Besteed aandacht aan publiciteit. Vaak blijft informatie beperkt tot een te kleine kring van mensen. Zorg ervoor dat de gemeenteleden goed geïnformeerd worden over de samenwerking. Gebruik daarvoor de zondagsbrief, de kerkkrant, de website... Zo vier je je successen en wordt een klimaat gecreëerd waarin de

gemeenteleden het als normaal gaan beschouwen dat er samen-gewerkt wordt.

- Maak bij gevoelige zaken gebruik van buitenstaanders, zoals de gemeenteadviseurs en de adviseurs kerkbeheer van de Protestantse Kerk in Nederland.

Modaliteiten

Soms zijn er inderdaad gevoeligheden die samenwerking tussen gemeenten bemoeilijken, vooral als zij qua modaliteit verschillend zijn. Gevraagd werd hoe je emotionele vooringenomenheid voorkomt en juist betrokkenheid creëert die samenwerking mogelijk maakt. De heer Van Noord beaamde dat dat moeilijk is. Immers, gemeenten hebben jarenlang geoefend in het wegstijven van elkaar, juist om de eigen identiteit te bewaren. Samenwerking hoeft echter geen bedreiging te vormen voor de eigen identiteit. Hij gaf aan te snakken naar de vorming van een cluster waarin — bijvoorbeeld — een bondsgemeente samenwerkt met een protestantse gemeente. Want daarin wordt dan bij uitstek duidelijk dat men bij samenwerking niet gelijk aan elkaar hoeft te worden, maar dat iedere gemeente binnen een cluster gewoon zichzelf mag blijven, terwijl de samenwerkende gemeenten toch de vruchten van die samenwerking kunnen plukken!

De heer Bart van Noord is werkzaam voor de Dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk in Nederland als locatiewaard van het Steunpunt Zuidwest te Heerjansdam en project-leider op het gebied van samenwerking van gemeenten. Voor vragen over samenwerking is hij te bereiken via de servicedesk van de Kerk, telefoon 030-880 1880; e-mail: b.van.noord@pkn.nl

Onderlinge samenwerking van gemeenten

R.M. Belder

Op 13 april 2011 hield de afdeling Noord-Brabant-West in Oudenbosch haar jaarvergadering. De voorzitter van het afdelingsbestuur, prof. ir. M.J.L. Tiernego, opende de vergadering met gebed en Bijbellesing. Hij blikte terug op het congres van de VKB van 9 april jl. waar goede presentaties waren die kerkrentmeesters aanspraken en waarbij de voorzitter van het CNV een uitstekende inleiding hield over het vrijwilligerswerk. Voorts wees hij op zaken als een gedragscode voor predikanten en kerkelijk werkers, voorstellen voor wijziging van de kerkorde en de problematiek van afstoting en herbestemming van kerkgebouwen.

Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen Noord-Brabant en Limburg

Na afhandeling van enkele huishoudelijk zaken, gaf de voorzitter het woord aan de heer J. Buijs, bouwkundige verbonden aan de Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen van Noord-Brabant en Limburg (SBKG-NBL), die sprak over de ontwikkelingen in het BRIM (Besluit Rijkssubsidiëring Instandhouding Monumenten). De heer Buijs deelde mee dat in 2012 de laatste kerken zullen instromen in de regeling en dat er bij de SBKG-NBL 13 aanvragen voor instandhoudingsubsidie zijn ingediend.

Op 15 januari 2011 zijn er bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) meer dan 2.000 plannen ingediend, waarvan 25 pct. zal worden gehonoreerd. Volgens een onduidelijk lotingsysteem honoreert de RCE subsidieaanvragen. Enkele kerken hebben z.g. opvraagbrieven ontvangen. Dat gebeurt wanneer de aanvraag niet volledig is ingevuld, met als gevolg dat men, wanneer de informatie aanvullend verstrekt wordt, te laat kan zijn.

Verder wijst de heer Buijs nog op de problematiek van kerk (eigendom kerkelijke gemeente) en toren (die eigendom van de burgerlijke gemeente kan zijn). Vanaf 2012 is een afzonderlijke subsidie voor de kerk en voor de toren. Tenslotte is het van belang om het monumentale orgel in de aanvraag mee te nemen. Voorwaarde is wel dat de aanvraag vergezeld moet zijn van een rapport van de orgeladviseur. Hierin kan de Commissie Orgelzaken bemiddelen, zo besloot de heer Buijs.

Hand aan de ploeg

Informatie via de provinciale afdelingen

Na een korte pauze licht de heer M.G.R. Barendrecht, lid van het dagelijks en hoofdbestuur van de VKB, toe dat er binnenkort veel wijzigingen te verwachten zijn betreffende de pastorale verzorging in de gemeenten en de rechtspositie en financiële aspecten die hieraan verbonden zijn. Bij het voortraject, dat door het Bureau Predikanten is opgestart, is de VKB nauw betrokken geweest. Daarom vindt het hoofdbestuur van de VKB het belangrijk om via het intermediair van de provinciale afdelingen de

colleges van kerkrentmeesters nader over deze wijzigingen te informeren, waarvoor hij het woord geeft aan de heer H. te Pas, tot voor kort hoofd afdeling HRM van de Protestantse Kerk in Nederland.

Dit bureau van de Dienstenorganisatie, waaraan zo'n 35 medewerkers verbonden zijn, heeft te maken met 5.000 á 6.000 predikanten, kerkelijke werkers en kerkelijke medewerkers in het kader van rechtspositieregelingen en de daarbij behorende arbeidsvoorwaarden.

Uitgangspositie

De heer Te Pas wijst er op dat in 2005 een Brede Studiecommissie (de Commissie De Jong) werd ingesteld om de problematiek van o.m. de kleine gemeenten in studie te nemen. Dat was nodig omdat bij de fusie van de drie Kerken er één gezamenlijke traktementsregeling moest komen die voor een aantal gemeenten, met name de kleine gemeenten, soms verstrekkende gevolgen had. De regeling is in 2005 ingevoerd met een overgangsregeling van 10 jaar die over een paar jaar afloopt. Vervolgens is deze commissie verbreed en werd ook gekeken naar de positie van de pastores.

In april 2007 is een Stuurgroep Werk in de wijngaard ingesteld, ook bekend onder de naam Commissie Veerman, die in november 2008 haar rapport "De Wissel voorbij: het spoor en de bielzen" uitbracht. Vervolgens werd er een definitief rapport opgesteld "Hand aan de ploeg" dat in april 2009 in de synode werd besproken. Omdat de generale synode belangrijke aanbevelingen in dit rapport nader wilde gaan uitwerken, werd in november van 2009 een Plan van aanpak vastgesteld. Dit wordt nu uitgerold, aldus de heer Te Pas.

De heer Te Pas verwijst naar de aanleiding om aan deze problematiek ruimschoots aandacht te besteden. Op 27 april 2004 droeg de kleine synode het (trio)moderamen op om niet later dan medio 2006 een beleidsvisie voor te leggen, waarbij centraal staan:

- De predikantsbezetting in verschillende typen van gemeenten op langere termijn;
- De inzet van het predikanten-corps als geheel en
- De financiering van de predikantsbezetting.

Speciale aandacht diende gegeven te worden aan de positie van de kleine gemeenten en aan de gemeenten in grootstedelijke gebieden.

Het uitgangspunt was dat voor iedere gemeente de predikant even duur is. Dat is bereikt door het instellen van een basistraktement, dat door de gemeente wordt betaald, terwijl overige onderdelen (o.a. periodieke verhogingen) uit de Centrale Kas wordt betaald die door een bezettingsbijdrage gevoed wordt, te betalen door de plaatselijke gemeenten.

Meest opvallende zaken

De heer Te Pas noemt een korte opsomming van de meest opvallende zaken in de gedane voorstellen bij "Hand aan de ploeg":

- De HBO-theoloog als dominee.
- Verbetering van de positie van de kerkelijk werkers (pastorale werkers).
- Invoeren van functiedifferentiatie.
- Verbreden van de steunverlening vanuit de Solidariteitskas.
- Invoeren van permanente

H. te Pas.

educatie in de plaats van het studieverlof predikanten.

- Bestrijding van het tekort aan predikanten.
- Een 'pastor-pastorum' een leidinggevend predikant over een bepaalde regio aanstellen.
- De samenwerking van gemeenten en predikanten.

De synode van april 2009 heeft hierover uitvoerig gesproken en dat heeft geleid tot een aantal positieve en negatieve besluiten.

Na april 2009 is onder verantwoordelijkheid van de Beleidscommissie predikanten (BCP) een plan van aanpak voor "Hand aan de ploeg" opgesteld, waarin de werkelijke situatie in vijf thema's in kaart is gebracht.

- Professionele bezetting waarvoor BCP een kostenplaatje heeft uitgewerkt dat niet voor alle gemeenten goed uitpakt.
- De relatie HBO-theoloog – kerkelijk werker.
- Samenwerking tussen predikanten en kerkelijk werkers o.a. in de werkgemeenschappen van predikanten.
- De samenwerking tussen gemeenten.
- De kwaliteit van de permanente educatie.

Betekenis voor de gemeenten

De heer te Pas verwacht dat bij de professionele bezetting geen grote problemen te verwachten zijn. De permanente educatie is door de generale synode aanvaard, terwijl de kwestie HBO-theoloog en kerkelijk werker in de synodevergadering van 14 april 2011 aan de orde komt. Op

deze vergadering komen ook de loopbaanontwikkeling, de functie-differentiatie en de voortgangsrapportages samenwerking aan de orde.

In het komende najaar zal de besluitvorming plaatsvinden over de figuur van de 'pastor-pastorum' en de kwaliteitscyclus jaargesprekken, te vergelijken met de functionerings- en beoordelingsgesprekken met werknemers.

Het beleidsplan van de Protestantse Kerk in Nederland 'Leren leven van de verwondering' gaat uit van: een levende gemeente, versterking van het geloofsleven en aanstekelijke aanwezigheid van de kerk in de samenleving.

Dat vereist kwalitatief goede en voldoende predikanten en kerkelijk werkers, waarop de inzet van "Hand aan de ploeg" is gericht. Om dit handen en voeten te geven betekent dit concreet invoering van permanente educatie. Het is niet alleen van deze tijd, maar juist ook belangrijk wanneer men voortdurend mag werken aan de eigen kwaliteit. Zowel de Bond van Nederlandse Predikanten als de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer bepleiten permanente educatie, zo besloot de heer Te Pas zijn inleiding.

Hierna waren de aanwezigen in de gelegenheid vragen te stellen en opmerkingen te maken van welke mogelijkheid ruim gebruik werd gemaakt. Vragen op het gebied van de invulling van de permanente educatie, wie de kosten van de opleiding betaalt en registreert of er aan een cursus wordt deelgenomen.

Wat er gebeurt wanneer de predikant weigert hieraan deel te nemen. De overgangsregeling die er komt en tenslotte de samenwerking tussen gemeenten onderling, waarvan verwacht wordt dat die niet van bovenaf zal worden opgelegd omdat dit niet werkt.

Nadat de voorzitter de heer Te Pas bedankt heeft voor zijn heldere uiteenzetting en voor de beantwoording van vragen en opmerkingen, sluit hij na het uitspreken van een gezamenlijk "Onze Vader" deze bijeenkomst.

Mr. J. Woutersen overleden

Slechts acht dagen na zijn echtgenote overleed op 23 juli 2011 op de leeftijd van 84 jaar de heer mr. Jacob Woutersen. De heer Woutersen was destijds directeur van de Raden voor de Predikantstraktementen en -Pensioenen van de Nederlandse Hervormde Kerk. In die hoedanigheid had de heer Woutersen dagelijks contact met de toenmalige colleges van kerkvoogden en de Vereniging van Kerkvoogdijen, onze rechtsvoorganger.

In dat verband was hij vrijwel altijd aanwezig op de jaarlijkse algemene vergadering en werd hij ook regelmatig uitgenodigd om op bijeenkomsten van de provinciale afdelingen van de Vereniging van Kerkvoogdijen een lezing te houden over de problematiek rondom de financiering van de predikantstraktementen en -pensioenen. In het kader van de voorlichting over deze voor de colleges van kerkvoogden belangrijke zaken, schreef de heer Woutersen regelmatig in het toenmalige maandblad "De Kerkvoogdij".

Als een aimabel persoon, die zich inzette voor de predikanten en de gemeenten, zal de heer Woutersen in onze gedachten blijven voortleven.

Namens het hoofdbestuur
van de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer,

Mr. P.A. de Lange, voorzitter.

Organist en adviseur Jan Jongepier overleden

Op 31 juli 2011 overleed op 70-jarige leeftijd de heer Jan Jongepier. De heer Jongepier was voor velen bekend als organist van de Grote Kerk in Leeuwarden. Lange tijd was hij als adviseur werkzaam voor de orgelcommissie van de Nederlandse Hervormde Kerk en daarna voor de Commissie Orgelzaken voor de Protestantse Kerk in Nederland. In deze hoedanigheid heeft de heer Jongepier tal van orgelrestauraties

begeleid. Dit betrof met name de historische instrumenten in Friesland, maar ook buiten Friesland heeft de heer Jongepier zijn grote deskundigheid ingezet voor behoud en herstel van het Nederlandse orgelbestand. Op vrijdag 5 augustus jl. vond een afscheidsdienst plaats in de Grote kerk te Leeuwarden.

Wij zijn dankbaar voor alles wat de heer Jongepier heeft betekend voor de Nederlandse orgelcultuur en wij wensen zijn vrouw en verdere nabestaanden van harte sterkte toe in dit verlies.

Namens het hoofdbestuur
van de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer,

Mr. P.A. de Lange, voorzitter.

Met Kerkbalans het jaar rond

Oktober

Om de colleges van kerkrentmeesters zoveel mogelijk behulpzaam te zijn bij de vele aspecten die de plaatselijke geldwervingsactie met zich brengen, zal de redactie van Kerkbeheer daar met ingang van dit nummer maandelijks aandacht aan besteden. In dit nummer zijn de eerste aandachtspunten voor deze maand opgenomen.

Kerkbalans gaat het gehele jaar door. Want een actie als Kerkbalans moet goed worden voorbereid en begeleid worden. Dat geldt voor de persoonlijke benadering van gemeenteleden. Hoe wordt dit gedaan? Gebeurt dit volgens de traditionele methode of gebeurt dit op basis van de nieuwe communicatiestrategie "Verbreden en verdiepen", waarvoor de hulp ingeroepen kan worden van de Kerkbalans Adviseurs? Ook de plaatselijke publiciteit vraagt de nodige aandacht en vanzelfsprekend is een zorgvuldig bijgehouden administratie een eerste vereiste. Kortom: Kerkbalans vraagt eigenlijk het gehele jaar door aandacht.

Nazorg

Van belang is dat de notities van de Kerkbalanslopers op de looplijsten die zij begin dit jaar afgaven, verwerkt zijn. Hiermee worden bedoeld opmerkingen als "we zien nooit iemand van de kerk", of "we geven niet omdat de kerk ons ooit verkeerd behandeld heeft" en dat soort opmerkingen. Vaak zijn het opmerkingen van pastorale aard, zodat er een predikant en/of ouderling op af moet om bepaalde misverstanden te bespreken. Voordat met de actie voor het komende jaar begonnen wordt, is het noodzakelijk dat de bij de vorige actie gemaakte opmerkingen zijn behandeld, want er is niets erger dan wanneer Kerkbalanslopers in januari weer bij gemeenteleden langskomen en van hen te horen krijgen dat er niets met hun opmerking is gebeurd, omdat zij nog steeds niemand van de kerk hebben gezien. ►

Begrotingsoverleg

Een van de eerste werkzaamheden na de zomervakantie is voor het college van kerkrentmeesters de voorbereiding voor de begroting van het komende jaar. Dat gebeurt op basis van het beleidsplan dat door de kerkenraad is vastgesteld en dat voor de komende jaren richtsnoer is voor de te varen koers. Bij dit beleidsplan behoort een meerjarenbegroting die de vertaling is van de gestelde beleidsdoelen. Belangrijk is om deze cijfers jaarlijks bij te stellen op basis van de feiten van het afgelopen jaar. Ook is het van belang om de eigen situatie (verloop ledental, aantal bijdragers, gemiddelde opbrengst per bijdrager e.d.) eens te vergelijken met die van omliggende gemeenten. Afwijkingen in negatieve zin kunnen soms positief op het geefgedrag van gemeenteleden uitwerken. De financiële kant van het beleidsplan is het resultaat van de begroting van het diaconale werk en die van het niet-diaconale werk. Hierbij is de medewerking van het college van kerkrentmeesters van groot belang. Daarom schrijft de kerkorde dan ook voor dat, voordat de begroting in de kerkenraad aan de orde komt, het college van kerkrentmeesters met het college van diakenen en andere plaatselijke commissies (b.v. een zendings- of een ZWO-commissie) overleg pleegt om op basis van het beleidsplan de begroting voor het nieuwe jaar op te stellen. Dan wordt ook overleg gepleegd over het collecterooster voor het nieuwe jaar. (Zie ook pagina 287 en 288). Belangrijk is dit overleg zo rond september te doen plaatsvinden, waarna het college van kerkrentmeesters en het college van diakenen ieder hun eigen begroting en het collecterooster opstellen en dat vóór 1 november a.s. ter vaststelling indienen bij de kerkenraad.

Bestelling van materialen

Colleges van kerkrentmeesters hebben de vorige maand de nieuwe folder voor de komende actie Kerkbalans ontvangen, alsmede bestel- en kopijlijsten. Om ervan verzekerd te zijn dat het materiaal op tijd in de gemeente beschikbaar is, is verzocht de bestelling daarvan tijdig te doen. (Zie ook pagina 272).

Draaginsignes bij jubilea

GOUD MET BRILJANT

toegekend aan

Albertha Ritzema-Werkman,
Zuidwolde
50 jaar organiste

GOUD

toegekend aan

Harm Reijnderdt Sientje van der
Veen, Hoogeveen
41 jaar organist

H.R.S. van der Veen, Hoogeveen.

Alberdina Wesselink-Schoemakers,
Schoonebeek
40 jaar organiste

A. Wesselink-Schoemakers, Schoonebeek.

Pieter Adrianus Vermeulen, Soest
wijkgemeente Emmakerk
43 jaar kerkrentmeester

Jan van Zwieten, Wolvega
43 jaar boekhouder en administra-
teur

ZILVER

toegekend aan

Doewe Albert Kraster, Anloo-
Zuidlaren Magnuskerk
25 jaar organist

Jelke Hamersma, Haren-Onnen
25 jaar organist

Melle Klamer, Stadskanaal
32 jaar koster/beheerder

Marijke Jantje van der Veen-
van der Meulen, Veenwouden
25 jaar kosteres

*M.J. van der Veen-van der Meulen,
Veenwouden.*

Hielkje Bruinsma-Tjalsma,
Wieringerwerf-Kreilerood
25 jaar organist

Ary Rijke, IJmuiden-West
25 jaar organist

Jacob van der Spoel, Zweeloo
25 jaar koster

J. van der Spoel, Zweeloo.

Koninklijke onderscheiding

Onlangs vernamen wij van het college van kerkrentmeesters van de protestantse gemeente van Kudelstaart dat tijdens de lintjesregeren 2011 ook de heer J. Blom, penningmeester van het college van kerkrentmeesters, benoemd is tot Lid in de Orde van Oranje Nassau. Eveneens werd tot Lid in de Orde van Oranje Nassau benoemd de heer A. Grasmeijer. De heer Grasmeijer is sinds 1966 organist van de gereformeerde kerk van Siddeburen.

Van harte geluk gewenst!

Uw glas-in-lood, onze zorg !

- Glas-in-lood restauratie
- Nieuw glas-in-lood
- Gebrandschilderd glas-in-lood
- Glasappliqué
- Gezandstraald glas
- Glasfusing
- Grafmonumenten
- Gast-atelier voor kunstenaars

bv GlasbewerkingsBedrijf Brabant "GBB"
 Kapitein Hatterasstraat 10
 5015 BB Tilburg
 Tel: 013-5325110
 Fax: 013-5427305
 Mail: info@gbg.nl
 Web: www.gbb.nl

Van der Wal Glas in Lood bv
 Het Hoge 5, 7251 XT Vorden
 Tel: 0575-555742 Fax: 0575-555679
 Van Oldenbarneveldtstraat 83
 6828 ZN Arnhem Tel: 026-3706731

Mail: info@vanderwal-glasinlood.nl
 Web: www.vanderwal-glasinlood.nl

fabriek van
 ELEKTR. LUIDMOTOREN
 TORENUURWERKEN
 (synchroon- of met
 radiografische besturing)
 VERLICHTE WIJZERPLATEN
 OOK IN LED UITVOERING
 RESTAURATIES

"DE KLOK"

5735 GP AARLE-RIXTEL
 KAPEL-LAAN 1 TELEFOON (0492) 38 12 02

NIEUWBOUW
 RESTAURATIE
 ONDERHOUD

Platinalaan 10
 5234 GH 's-Hertogenbosch
 Tel 073 641 29 51
 Fax 073 642 50 55
 www.pelsenvanleeuwen.nl
 info@pelsenvanleeuwen.nl

Augustanakerk (ELK) Amsterdam

Een **goede verstaanbaarheid** in de kerk is niet altijd eenvoudig te realiseren. Door een veelheid aan akoestische factoren is het nodig een professionele en ervaren partner in te schakelen.

Schaapsound is dé leverancier op het gebied van kerkgeluids-installaties, projectie en videoapparatuur en moderne oplossingen voor de kerktelefoon.

Niet alleen door jarenlange ervaring in honderden kerken, maar ook door ons specialisme in het zelf ontwikkelen van hoogwaardige, innovatieve producten. **Zo kunnen we optimaal inspelen op uw specifieke situatie.**

schaapsound

Ridderkerk: Kaartenmakerstraat 18, 2984 CB; Tel. 0180 41 46 00 Zwolle: Baileystraat 2a, 8013 RV; Tel. 038 785 19 77

www.schaapsound.nl info@schaapsound.nl

KKG adviseurs

de specialist in kerkelijk vastgoed

Het Kantoor der Kerkelijke Goederen

het rentmeesterskantoor voor kerken en aanverwante organisaties

Het Kantoor Kerkelijke Administraties

de administratieve dienstverlener voor kerken en instellingen

*De KKA-THUISZORG,
een hele ZORG minder.*

Kijk voor meer informatie ook eens op onze website: www.kkgkka.nl

Steeds meer kerken maken gebruik en ondervinden de voordelen van onze "thuiszorg". Onze "Anja" kan ook heel veel voor u betekenen.

- Onze Anja is helemaal thuis in uw kerkelijke administratie (kent het landelijk ledenregistratiepakket, heeft verstand van geldwerving en is op de hoogte van uw boekhouding)
- Anja is op de hoogte van het reilen en zeilen op een kerkelijke bureau
- Anja werkt graag samen met vrijwilligers
- Anja woont bij u in de buurt
- Anja heeft ervaring opgedaan op een KKA-kantoor
- Anja kost weinig (KKA werkt op non-profit basis)
- Anja heeft een groot kennisnetwerk (de specialisten van KKA en KKG)
- Anja is flexibel (geen jaarovereenkomst, maar een afspraak voor 3 maanden en het aantal uren dat zij voor uw gemeente werkt wordt helemaal afgestemd op uw behoefte.)
- Anja zorgt voor de broodnodige continuïteit
- Anja leeft met uw kerkelijke gemeente mee
- Anja is vriendelijk en helpt u graag

Om de kosten voor uw gemeente zo laag mogelijk te houden werkt zij graag samen met een of meerdere vrijwillig(st)ers. En hebt u momenteel geen vrijwillig(st)er dan gaat Anja daar samen met u naar zoeken. Neem contact op met H. Wobben.

Hoofdkantoor KKA/KKG/KKG adviseurs

Postadres
Postbus 675
3800 AR Amersfoort

Vestigingsadres
Koningin Wilhelminalaan 23
3818 HN Amersfoort

Telefoon (033) 467 10 10
Fax (033) 465 67 86
Internet www.kkgkka.nl
www.kkgadviseurs.nl

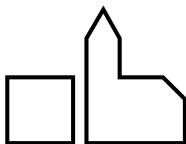
Donatus

het vertrouwde verzekeringsloket van A tot Z

Voor kerken en kerkelijke gebouwen heeft Donatus een aantal specifieke verzekeringsproducten ontwikkeld. Ook voor kerkelijke werkers in loondienst en kerkelijke vrijwilligers heeft Donatus verzekeringen op maat. Bijvoorbeeld:

- + aansprakelijkheid en rechtsbijstand
- + auto/verkeersschade
- + CAR-verzekering
- + inboedel/inventaris
- + kerkgebouwen, pastorieën en woonhuizen
- + kostbaarheden
- + milieuschade
- + monumenten
- + ongevallen vrijwilligers
- + orgels
- + verenigingsgebouwen
- + ziekengeld
(loondoorbetaling bij ziekte)
- + ziektekosten/zorgverzekering

Graag informeren wij u nader. Bel ons gerust voor een informatiefolder of een afspraak. Ook kunt u via onze website vrijblijvend een offerte aanvragen.

Donatus

Dé kerken- en monumentenverzekeraar

www.donatus.nl tel. 073 - 5221700

VERENIGING VOOR
KERKRENTMEESTERLIJK
BEHEER IN DE PKN

BELANGENBEHARTIGING • DIENSTVERLENING • KENNISINSTITUUT

De Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer is de organisatie van beheerders in de Protestantse Kerk in Nederland. De VKB zorgt voor de belangenbehartiging en de dienstverlening voor haar leden.

Daarnaast is de Vereniging een kennisinstituut ten dienste van kerkrentmeesters en alle andere beheerders in de Kerk. De VKB beschikt daartoe over veel kennis en ervaring op het gebied van geldwerving, gebouwen en monumenten, beheer van begraafplaatsen, verzekeringen, enz.

De VKB weet wat er speelt in de kerk en in de wereld daar omheen. Zij weet wat kerkelijke gemeenten nodig hebben en zoekt daar betaalbare oplossingen voor. Protestantse gemeenten, Hervormde gemeenten, Gereformeerde kerken en Evangelisch-Lutherse gemeenten, maar ook externe relaties die binnen de doelstellingen van de Vereniging vallen, kunnen gebruik maken van de volgende diensten van de VKB:

- **MAATWERK IN VERZEKERINGEN:**
nu al ruim 6000 verzekeringen, ondergebracht bij Marsh/Mercer, voor WA, bestuurdersaansprakelijkheid, rechtsbijstand, ongevallen, fraude en beroving, vervanging van predikanten, zorg en inkomen, inkomensverzekeringen onder op maat gemaakte polisvoorwaarden en tegen uiterst scherpe premies.
- **STEUN BIJ GELDWERVING:**
al het materiaal voor de actie Kerkbalans (Nieuwe Stijl), eigen folders en brochures voor uw gemeente, advies voor de plaatselijke geldwerving
- **ADVIEZEN VOOR BEHEERDERS:**
over kerktorens, orgels en kerkverwarming, belastingwetgeving en beheer van kerkelijke begraafplaatsen
- **PUBLICATIES:**
handleiding voor kerkrentmeesters, modellen voor plaatselijke regelingen, overeenkomsten en tarieven
- **ONDERSCHIEDINGEN VOOR VRIJWILLIGERS:**
draaginsignes, legplaquettes en speldjes bij jubilea van kerkelijke medewerkers.

VKB - IN DIENST VAN DE KERK

Centraal Bureau Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk
Beheer in de PKN
Nicolaas Maessingel 271D, 3311 KS Dordrecht.
Postadres: Postbus 176, 3300 AD Dordrecht.
Telefoon: 078 - 639 36 66, Fax: 078 - 631 59 49
E-mail: info@kerkrentmeester.nl
Website: www.kerkrentmeester.nl

